

Milan Vrbanus

(Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

OSJEČKI TRGOVCI NA BUDIMSKOJ TRIDESETNICI 1716. I 1717. GODINE

UDK 94:336.7(497.5)“1716/1717“

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 9. 4. 2017.

Autor je nastojao na temelju podataka iz zapisnika budimske tridesetnice utvrditi zastupljenost osječkih trgovaca u trgovačkom prometu na spomenutom tridesetničarskom uredu i utjecaj rata između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva (1716.-1718.) na trgovačku djelatnost osječkih trgovaca. Pri tome je prikupljene podatke analizirao prema vremenu pristupanja, zastupljenosti u ukupnom broju trgovaca koji su pristupili ovoj tridesetnici i vrstama trgovačke robe koju su dopremili na carinjenje. Također, nastojao je utvrditi njihovu međusobnu povezanost te utjecaj te povezanosti na trgovačke aktivnosti pojedinih osječkih trgovaca.

Ključne riječi: tridesetnica, tridesetina, maltarina, trgovina, trgovci, Budim, Osijek, roba, obiteljska povezanost

1. Uvod

Slavko Gavrilović objavio je 1996. u izdanju Srpske akademije nauka i umetnosti tri zapisnika budimskog tridesetničarskog ureda (od rujna do prosinca 1715. te cijele godine 1716. i 1717.) koji se nalaze u Magyar Országos Levéltár (MOL) u Budimpešti,¹ u fondu *Miscellanea*, a u fasciklu broj 78. U knjizi objavljenog arhivskog gradiva Slavko Gavrilović nije objavio ni jedan zapisnik nekog tridesetničarskog ureda iz 1718. Osječki trgovci spominju se samo u zapisnicima iz 1716. i 1717. Službenici ovog tridesetničarskog ureda vodili su zapisnike na latinskom jeziku, a unosili su u njih imena trgovaca iz

¹ Slavko Gavrilović, *Građa o balkanskim trgovcima u Ugarskoj XVIII veka – Carinarnice*, knj. II, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda - Drugo odeljenje - Spomenici na tuđim jezicima, knj. XXXIII, Beograd, 1996., 183-235.

različitih dijelova Habsburške Monarhije koji su dopremili robu na carinjenje, odnosno carinski pregled. Osim osobnih podataka svakog trgovca (uz ime, a ponekad i prezime, navedeno je i mjesto prebivanja), voditelj zapisnika zabilježio je vrste i količinu dopremljene robe, mjesto naplate tridesetine, odnosno nabave robe te vrijednost naplaćene tridesetine (ponekad i datum plaćanja tog nameta) i maltarine.²

Zapisnici budimskog tridesetničarskog ureda, kao i svi drugi takvi zapisnici, omogućavaju istraživanje povijesti trgovačke djelatnosti na području pod nadležnošću pojedine tridesetnice, ali i šire na području gdje su živjeli, odnosno djelovali trgovci koji su dopremali robu. Podaci iz tih zapisnika omogućavaju istraživanje kretanja cijena dopremljenih proizvoda, prometa trgovačke robe, kretanja trgovaca i robe na području Hrvatske i u drugim dijelovima Habsburške Monarhije, kao i intenziteta njihovog kretanja. Međutim, podaci o vrstama dopremljene robe vrlo često su zavedeni prilično neprecizno pa ih je teško kategorizirati kako bi se moglo napraviti detaljnije analize. To naročito vrijedi za tkanine koje su voditelji unosili u tridesetničarske zapisnike, što je rezultiralo time da gotovo polovinu cjelokupne dopremljene količine tkanina nije moguće kategorizirati prema vrsti vlakna od kojeg su izrađene. Isto je tako nemoguće utvrditi što se krije iza pojma „trgovačka roba“, koji su zapisničari koristili prilikom bilježenja podataka u tridesetničarskom zapisniku.

Budimski tridesetničarski ured bio je smješten na početku trgovačke prometnice koja spaja Budim s Istanbulom, odnosno Podunavlje s Balkanskim poluotokom. Intenzitet i snaga trgovačkog prometa na ovoj prometnici ovisili su tijekom prvih desetljeća 18. stoljeća i o odnosima između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva. Naime, spomenutim trgovačkim pravcem kretali su se i trgovci iz Osmanskog Carstva, koji tijekom vojnih sukoba između ovih dvaju carstava nisu mogli transportirati robu. Stoga su tada na dijelu ove komunikacije na području Habsburške Monarhije robu prevozili samo domaći trgovci, koji su usprkos nepovoljnim ratnim prilikama nastavili sa svojom trgovačkom djelatnošću.

S obzirom na to da je od 1716. do 1717. trajao rat između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva koji se odvijao u neposrednoj blizini Petrovaradina, u zapisnicima budimske tridesetnice nije bilo trgovaca iz Osmanskog Carstva, osim trgovaca iz Beograda, koji su se unatoč ratnim prilikama odlučivali otići u nabavu različite trgovačke robe sve do Budima. Potpuno je razumljivo da nije bilo trgovaca iz drugih dijelova Osmanskog Carstva, jer im je trgovačka djelatnost bila onemogućena zbog habsburško-osmanskog ratnog sukoba.

² Isto.

Svaki je trgovac koji je kupio, dopremio ili transportirao robu preko Budima u bilo koji dio Habsburške Monarhije morao pristupiti na budimsku trideseticu te je podvrci carinjenju, odnosno carinskom pregledu. Na temelju spomenutih činjenica moguće je utvrditi da je 1716. na budimskoj tridesetnici obavljeno 427 carinjenja, a sljedeće godine gotovo sto carinskih pregleda manje (332), što je značajno smanjenje.³

Očito je da je tadašnji vojni sukob između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva značajno utjecao na smanjenje trgovačkog prometa na budimskoj tridesetnici. Ovu pretpostavku potvrđuju podaci iz zapisnika budimskog tridesetničarskog ureda. Na temelju analiziranih podataka iz tog zapisnika može se zaključiti da se trgovački promet smanjio za nešto više od 1/5 prometa iz 1716. godine (22,25 %), što je značajno smanjenje.⁴

2. Osijek – upravni i gospodarski centar Slavonije

Kršćanska vojska oslobodila je 29. rujna 1687. Osijek od osmanske vojske. Ubrzo po oslobođenju grad je pretvoren u polazišnu točku kršćanske vojske, koja je sljedeće godine poduzela novu ofenzivu protiv osmanske vojske. Vojne aktivnosti protiv Osmanskog Carstva⁵ nastavljene su i narednih godina,

³ Gavrilović, *Grada*, knj. II, 187-235.

⁴ Isto.

⁵ O vojnim aktivnostima između vojnih postrojbi Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva vidi u: Ive Mažuran, Josip Adamček, Stjepan Sršan i dr., *Od turskog do suvremenog Osijeka*, Osijek, 1996., 3-7; Ive Mažuran, *Grad i tvrđava Osijek*, Osijek, 2000., 41; Vijoleta Herman Kaurić, *Krhotine povijesti Pakraca*, Slavonski Brod, 2004., 88, 90-91; Ive Mažuran, *Valpovo – Sedam stoljeća znakovite prošlosti*, Valpovo, 2004., 58-59; Josip Kljajić, *Brodsko tvrđava*, Slavonski Brod, 1998., 29; Ive Mažuran, „Rat za oslobođenje od osmanske vladavine od 1684. do 1691. godine i stanovništvo Slavonije krajem 17. stoljeća“, u: *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine*, Radovi zavoda za znanstveni rad JAZU knj. 2, Osijek, 1988., 33, 38-39; Ive Mažuran, „Požega i požeška kotlina za turske vladavine“, u: *Požega 1227 – 1977*, Požega, 1977., 193, 195-196; Ive Mažuran, „Virovitica pod upravom vojske, Dvorske komore i vlastelina (1684. – 1736.)“, u: *Virovitički zbornik 1234 – 1984*, Virovitica, 1986., 141-142; Ive Mažuran, *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga*, Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku knj. 6, Osijek, 1993., 459; Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Zagreb, 1998., 257-258, 264, 266-269; Ive Mažuran, „Rat za oslobođenje Slavonije ispod osmanske vladavine od 1684. do 1691. godine“, u: *Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje*, sv. 1, Osijek, 1991., 114, 119-121; Ferdo Šišić, *Županija virovitička u prošlosti*, Osijek, 1896., 75-76, 79; Othmar Pickl, „Udio Štajerske u pobjedi nad Turcima kod brda Harsany godine 1687. Prilog logistici ‘Velikog turskog rata’“, *Historijski zbornik XLI* (1988), Zagreb, 1989., 188; Tadija Smičiklas, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, I dio: Slavonija i druge hrvatske zemlje pod Turskom i rat za oslobođenje*, Djela JAZU knj. XI, Zagreb, 1891., 126, 153, 156, 160; Rudolf Horvat, *Slavonija - povjesne rasprave, crtice i bilješke*, knj. I, Zagreb, 1936., pretisak: Vinokovci, 1994., 8, 101, 104; Lajos Szita, „Oslobođenje Slavonije i Osijeka od Turaka“, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje I*, Osijek, 1991., 201-202; Josip Bösendorfer, *Crtice iz slavenske*

pa je Osijek sve do zaključenja Srijemskokarlovačkog mirovnog sporazuma imao više vojni nego upravi i gospodarski značaj.

Poslije oslobođenja Osijeka i Slavonije tijekom 1687. Dvorska je komora smatrala da je to područje zauvijek oslobođeno od osmanske vlasti, pa je tijekom 1689. poslala komorsku inspekciju na čelu s barunom Tullijem Miglijem von Blombergom, koja je trebala urediti komorsku upravu u Slavoniji. Odmah je započela s aktivnostima u Osijeku, kojemu je dodijelila magistratsku instrukciju i imenovala Danijela Vesentina gradskim sucem. Međutim, osmanska protuofenziva tijekom 1690. onemogućila je njezinu daljnju aktivnost. Budući da je bečki dvor poslije bitke kod Slankamena zaključio da je Slavonija ključna za nastavak ratnih operacija, odlučio je uvesti dvovlašće, dajući prioritet interesima Dvorskog ratnog vijeća kako bi osigurao sve potrebno za

povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija: Križevačke, Virovitičke, Požeške, Cisdravske Baranjske, Vukovske i Srijemske te Kraljevskog i slobodnog grada Osijeka u srednjem i novom vijeku, Osijek, 1910., pretisak: Vinkovci 1994., 336-337, 339; Radoslav Lopašić, *Dva hrvatska junaka Marko Mesić i Luka Ibrišimović*, Zagreb, 1888., 152; Josip Matasović, „Stari osječki most“, *Narodna starina* 18, Zagreb, 1929., 26, 28-30; Radoslav Lopašić, „Slavonski spomenici za XVII. vjek. Pisma iz Slavonije u XVII. vijeku (1633.-1709.)“ *Starine JAZU* 30, Zagreb, 1902., 98, 104; Caroline Finkel, *Osman's Dream - The Story of the Ottoman Empire 1300-1923*, London, 2006., 293-323; Steven Beller, *A Concise History of Austria*, Cambridge, 2009., 71-73; Ludwig Hüttl, *Max Emanuel Der Blaue Kurfürst 1679 – 1726 – Eine politische Biographie*, München, 1976., 183-186 i 191-192; Friedrich Weissensteiner, *Große Herrscher des Haus Habsburg – 700 Jahre europäische Geschichte*, München, 2003., 189; Nikola Samardžić, *Francuska i Turska 1687 - 1691*, Posebna izdanja knj. 28, Beograd, 1992., 82-217; Gligor Stanojević, *Srbija u vreme Bečkog rata 1683-1699.*, Beograd, 1976., 79-229; Dragoljub R. Živojinović, *Uspom Evrope od 1450. do 1789.*, Novi Sad, 1985., 270; Donald H. Penington, *Evropa u sedamnaestom veku*, Beograd, 2002., 589; Charles W. Ingrao, *The Habsburg Monarchy 1618 – 1815*, Cambridge, 2000., 79-81; Joseph Bergin (ed.), *The Short Oxford History of Europe The Seventeenth Century – Europe 1598 – 1715*, Oxford, 2001., 133-134; Uwe A. Oster, *Markgraf Ludwig Wilhelm von Baden - Der „Türkenlouis“ - Feldherr im Schatten von Prinz Eugen*, Köln, 2001., 133-154, 175-181; Wolfgang Oppenheimer, *Prinz Eugen von Savoyen – Feldherr – Staatsmann Mäzen*, München, 1996., 53-56; Wolfgang Oppenheimer, *Prinz Eugen von Savoyen – Feldherr und Baumeister Europas*, Wien, 2004., 69-70; Michael Hochedlinger, *Austria's Wars of Emergence – War, State and Society in Habsburg Monarchy 1683-1797*, London, New York, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore, Hong Kong, Cape Town, Madrid, Paris, Amsterdam, Munich, Milan, 2003., 169-171; Ivan Parvev, *Habsburg and Ottomans between Vienna and Belgrade (1683 – 1739)*, New York, 1995., 76-93, 118-119; Hans Urbanski, *Karl von Lahrtingen – Österreichs Türkenkämpfer – Biographie*, Wien, 1983., 204-214; Franz Herre, *Prinz Eugen – Europas heimlicher Herrscher*, Stuttgart, 1997., 61-64; John P. Spielman, *Leopold I. – Zur Macht nicht geboren*, Graz, Wien, Köln, 1981., 134-141; Branko Bešlin, *Evgenije Savojski i njegovo doba*, Novi Sad, 2014., 181, 195-203, 208-212, 221-251; Ive Mažuran, „Bitka kod Sente i prodor u Bosnu 1697. Uvod u pregovore o miru između Svete lige i Osmanskog Carstva 1699. godine“, *Pro Historia Croatica I. Zbornik uz 70. obljetnicu života Dragutina Pavličevića*, Zagreb, 2002., 121-124; Ive Mažuran, „Bitka kod Sente i upad princa Eugena Savojskog u Bosnu do Sarajeva 1697. godine (Dnevnik princa Eugena Savojskog)“, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje* 5, Osijek, 1999., 196-197.

nastavak vojnih operacija, što je rezultiralo različitim zloupotrebama vojnih zapovjednika te onemogućavanjem komorskih službenika u njihovom djelovanju. Poslije pobjede u bitci kod Sente (1697.) postalo je jasno da se rat bližu završetku, pa je Leopold I. odlučio, šaljući komorsku komisiju na čelu s grofom Ferdinandom Carlom Caraffom di Stiglianom, dati prioritet budućim gospodarskim i financijskim interesima bečkog dvora, koji se jedino moglo ostvariti preko Dvorske komore. Stoga je komorska komisija dodjeljujući gradu magistratsku instrukciju stvorila magistrat u gradu Osijeku i ponovo imenovala za gradskog suca Danijela Vesentina, popisala stanovništvo i nametnula stanovništvu davanje vinske i žitne desetine te plaćanje 3.000 forinti godišnje naknade za oslobođenje od podložničkih obaveza. Ove su mjere pozitivno utjecale na razvoj gradskog gospodarstva, naročito obrta i trgovine, ali i jačanje naseljenosti, što je uočio i grof Caraffa di Stigliano tijekom svog drugog dolaska na čelu komorske komisije. Prilikom drugog dolaska komisija je ponovo popisala stanovništvo, utvrdivši pri tome da se broj kućanstava uvećao gotovo tri puta, te odredila da lokalno stanovništvo treba godišnje uplatiti 3.141,77 forinti poreza u državnu blagajnu.⁶

Završetkom djelovanja Caraffine komisije uspostavljena je komorska uprava, Osijek je postao njezinim sjedištem, a samim time i središtem komorskog djela Slavonije. Osim sjedišta upravnih tijela, grad je djelovanjem komorske komisije postao i vojno središte zapovjedništva slavonske Vojne

⁶ Ive Mažuran, *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije knj. 7, Osijek, 1989., 58, 67 i 93; Ive Mažuran, „Počeci djelovanja Osječkog magistrata i njegovi prihodi i rashodi 1697. godine“, *Anali Centra za znanstveni rad u Osijeku Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 1, Osijek, 1981., 39-42; Ive Mažuran, „Slavonija nakon oslobođenja od osmanske vladavine i uspostava vojno-komorskog kondominija“, u: *Izveštaji Caraffine komisije*, 16-17, 19-23, 25-26, 29, 32; Ive Mažuran, „Podjela Slavonije na Vojnu granicu (krajinu) i Provincijal 1702. godine i uspostava feudalnih odnosa na novim temeljima“, u: *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji*, 20-24, 26, 38-40; Ive Mažuran, „Podjela Slavonije na Vojnu krajinu i tzv. Paoriju, odnosno Provincijal 1702. godine“, u: *Izveštaji Caraffine komisije*, 37-42, 44; Kamilo Firingner, „Magistratska instrukcija za grad i tvrđavu Osijek od 18. VII 1690.“, *Osječki zbornik XIII* (1971), 162-165; Josip Bösendorfer, „Kako je došlo do slavonskog urbara 1756. godine“, *Rad JAZU* 240 (1931), 233; Slavko Gavrilović, *Irig – trgovište u Sremu 1687-1849*, Novi Sad, 1994., 6; Slavko Gavrilović, „Rasprava u Beču 1737. o društveno-ekonomskim odnosima u Slavoniji i Sremu“, *Zbornik Matice srpske za istoriju* 23, Novi Sad, 1981., 91; Slavko Gavrilović, „Izveštaj komorskog savetnika G. I. Eberla o Slavoniji i Sremu prve polovice XVIII veka“, *Zbornik Matice srpske za istoriju* 22 (1980), 113; Josip Adamček, „Ekonomsko-društveni razvoj u Hrvatskoj i Slavoniji u 18. stoljeću“, u: *Društveni razvoj u Hrvatskoj (od sredine 16. do početka 20. stoljeća)*, ur. M. Gross, Zagreb, 1981., 67; Stjepan Sršan, „Slavonija i Srijem 20-ih i 30-ih godina 18. stoljeća“, *Anali Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* 7 (1990), 80; Igor Karaman, „Osnovni podaci i neke napomene o slavonsko-srijemskom veleposjedu“, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 20, Novi Sad, 1958., 39; Mažuran, Adamček, Sršan i dr., *Osijek*, 5-17, 21-26; Mažuran, *Grad*, 45-49; Mažuran, *Valpovo*, 60-61; Mažuran, „Rat za oslobođenje od osmanske vladavine“, 38; Mažuran, „Virovitičica“, 143-144; Mažuran, „Rat za oslobođenje Slavonije“, 119; Mažuran, *Hrvati*, 268-269, 281-282.

krajine. Uspostava tih institucija trebala je omogućiti jačanje gospodarstva, a samim time i bolji životni standard gradskog stanovništva. Međutim, još tijekom djelovanja komorske komisije Habsburška Monarhija bila je prisiljena uključiti se u Rat za španjolsku baštinu, a ubrzo poslije odlaska komisije iz Slavonije i u borbe s mađarskim ustanicima (kurucima), što je otežalo položaj slavonskom stanovništvu, koje je moralo primati vojsku na zimovanje, davati kvartir, vršiti vojnu službu na Dravi, kako bi spriječili mađarske ustanike u pokušaju proboja preko rijeke, i izvršavati druge radne i financijske obaveze. Istovremeno s tim vojnim aktivnostima, bečki je dvor 1709. odlučio započeti izgradnju osječke, a nekoliko godina kasnije (1715.) i brodske tvrđave, što je stanovništvo još više opteretilo različitim radnim obavezama (sječa i dovoz ogrjevnog i građevnog drva, različiti obrtnički poslovi na izgradnji tvrđave i druge aktivnosti). Ubrzo poslije zaključenja Szatmarskog i Utrechtskog mira, Habsburška Monarhija zaratila je 1716. ponovno s Osmanskim Carstvom, čime je prekinuto kratkotrajno mirno razdoblje, a stanovništvo je još više opterećeno radnim obavezama i obavezama vojnim postrojbama.⁷

Oslobođenje gradskog stanovništva od podložničkih obaveza, kao i pretvaranje grada u upravno i vojno središte u komorskoj Slavoniji i Slavonskom generalatu, omogućilo je razvoj gospodarstva, naročito obrta i trgovine, čime je grad postao i gospodarsko središte Provincijala. Međutim, povoljni društveni preduvjeti za razvoj lokalnog gospodarstva nisu rezultirali bržim napretkom gospodarstva zbog slabih ekonomskih preduvjeta, kao što su količina novca u opticaju, potražnja lokalnog, ali i stanovništva iz drugih dijelova Monarhije, za lokalnim obrtničkim proizvodima i trgovačkom robom te slaba kupovna moć lokalnog stanovništva. Na količinu novca u opticaju naročito su negativno utjecale porezne obaveze koje je odredila Caraffina komisija, koja je više vodila brigu o financijskim potrebama državne blagajne nego o financijskim mogućnostima lokalnog stanovništva. Navedeni preduvjeti onemogućili su brži obrtaj novčanih sredstava uloženi u obrtničku proizvodnju i trgovinu, a samim tim i bržu akumulaciju financijskih sredstava, koji bi omogućili ulaganje u veće obrtničke i trgovačke poduhvate, a samim tim i brži gospodarski

⁷ Jeremy Black, *European International Relations 1648-1815*, New York, 2002., 120-121, 125-138; Géza Pálffy, *Povijest Mađarske - Ugarska na granici dvaju imperija (1526.-1711.)*, Samobor, 2010., 266-267; László Kontler, *Povijest Mađarske - Tisuću godina u Srednjoj Europi*, Zagreb, 2007., 194-195; Olga Zirojević, *Srbija pod turskom vlašću 1459-1804*, Beograd, 2009., 207-211; Miklós Molnár, *A Concise History of Hungary*, Cambridge 2001., 133-138; Josef Matuz, *Osmansko Carstvo*, Zagreb, 1992., 122; Slavko Gavrilović, *Srem od kraja XVII do sredine XVIII veka*, Monografije Instituta za istoriju Filozofskog fakulteta knj. 12, Novi Sad, 1979., 46, 59-60; Parvev, *Habsburgs and Ottomans*, 163-191; Rokai, Đere, Pal, Kasaš, *Istorija Mađara*, 312-320, 331-332; Beller, *Austria*, 73-75; Hochedlinger, *Austria's Wars of Emergence*, 174-196; Ingraio, *The Habsburg Monarchy*, 105-120; Finkel, *Osman's Dream*, 337-338; Oppenheimer, *Prinz*, 58-109, 125-139; Oppenheimer, *Prinz Eugen von Savoyen*, 75-140, 160-178; Herre, *Prinz Eugen*, 97-205.; 218-228 Bešlin, *Evgeniije Savojski*, 377-450, 454-512; Mažuran, *Grad*, 69-80; Kljajić, *Tvrđava*, 51-70.

razvoj. Unatoč tome, gospodarstvo je napredovalo, što je omogućilo da grad, uz Požegu i Petrovaradin, postane jedno od glavnih gospodarskih središta Slavonije, što je vidljivo i u komorskim popisima tijekom prve polovine 18. stoljeća. Unatoč tome, gradsko gospodarstvo ni do kraja stoljeća nije premašilo značenjem lokalni karakter.⁸

Osijek je bio smješten na glavnoj prometnici koja spaja Podunavlje s Balkanskim poluotokom, odnosno prometnici koja povezuje Budim s Istambulom,⁹ i na rijeci Dravi, koja prvih desetljeća 18. stoljeća kao komunikacija nije pretjerano utjecala na jačanje trgovačke djelatnosti u gradu. Međutim, u narednim desetljećima, djelovanjem kralja Karla III., a kasnije i njegove kćerke kraljice Marije Terezije, pod utjecajem nositelja merkantilističke ekonomske doktrine, Drava će postati važna prometnica, što će pozitivno utjecati na jačanje trgovačke aktivnosti osječkih trgovaca, ali i ove gospodarske grane u samom gradu.

Početkom 18. stoljeća trgovačka aktivnost razvijala se i u sjeni trgovačkog sporazuma koji je potpisan zajedno s potpisivanjem Sremskokarlovačkog mirovnog sporazuma. Prema tom sporazumu, osmanski su trgovci bili obavezni platiti samo 3 % carine prilikom uvoza robe, dok su domaći trgovci morali plaćati 7,5 % carine, što je domaće stavljalo u nepovoljniji položaj u odnosu na osmanske trgovce.¹⁰ Ovakvo carinsko opterećenje nepovoljno je utjecalo na razvoj državne trgovačke djelatnosti, pa vjerojatno i osječke. Naime, osmanski su trgovci tijekom prve polovine 18. stoljeća preuzeli habsburšku trgovinu s Osmanskim Carstvom.

U takvim okolnostima razvijala se trgovačka aktivnost u Osijeku. Krajem 17. stoljeća u osječkoj Tvrđi djelovalo je osam trgovaca,¹¹ a početkom 18. stoljeća 11 trgovaca.¹² Osim trgovaca, u Osijeku su se trgovačkom djelatnošću

⁸ Milan Vrbanus, „Društveno-ekonomska analiza popisa osječkoga Donjeg grada 1702.-1762.“, u: *Zbornik sa znanstvenog skupa o 300-godišnjici izgradnje donjogradske župne crkve Imena Marijina*, Osijek, 2016., 151-179; Ivan Erceg, „Presjek kroz imovno stanje i obaveze stanovnika Osijeka (početkom 2. polovice 18. stoljeća)“, *Zbornik Historijskog instituta Jugoslaven-ske akademije znanosti i umjetnosti* 7, Zagreb, 1974., 38-48.

⁹ Olga Zirojević, „Mreža turskih puteva (kopnenih i vodenih) i promet na području današnje Vojvodine i Slavonije“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* 5, Zagreb, 1978., 57.

¹⁰ Slavko Gavrilović, *Prilog istoriji trgovine i migracije Balkan-Podunavlje XVIII i XIX stoleća*, Posebna izdanja SANU knj. 433, Odeljenje društvenih nauka knj. 67, Beograd, 1969., 5-7, 34, bilj. 175; Milan Vrbanus, Robert Skenderović, „Trgovački promet na tridesetnici Brod od 19. studenoga 1719. do kraja lipnja 1721.“, *Scrinia Slavonica* 16, Slavonki Brod, 2016., 92; Gavrilović, *Srem*, 38-41, 75; Mažuran, „Podjela Slavonije“, 53.

¹¹ U popisu stanovništva iz 1697. godine popisivači nisu naveli zanimanje stanovnika osječke Tvrđe. Međutim, usporedbom s popisom iz 1702. moguće je utvrditi da je u ovoj gradskoj jedinici djelovalo osam trgovaca. Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammer archiv, fond: Hoffinanz Ungarn, fasc. r. Nr. 391, fol. 697-761.

¹² ÖStA, FHKA, HFU, fasc. r. Nr. 419, spis br. 103, fol. 106-109; Darko Vitek, *Osijek u XVIII stoljeću - Od zasebnih gradskih jedinica do jedinstvenog grada*, neobjavljena doktorska di-

bavili i pojedini obrtnici koji su trgovali svojim proizvodima ili su dopremali u grad sirovine potrebne za njihove obrtničke aktivnosti. Tako je primjerice osječki pekar Stephanus Heiberger dopremio 1699. laneno ulje na bajsku tridesetnicu, a 1705. kornjače na sigetsku tridesetnicu. Osječki pivar Mathias Holzleithner dopremio je 1700. na tridesetnicu u Baji 3 cente hmelja, a kolar i krčmar Joannes Jacob Lenhard dopremio je 1704. na sigetsku tridesetnicu 23 vola te slanine i sala za 70 forinti. Osječki trgovac Wolfgang Gschiel dotjerao je 1704. robu iz Osijeka u Petrovaradin. Osječki licitar Caspar Haas dopremio je sljedeće godine na tridesetnicu u Sigetu 600 kornjača.¹³

Na napredak lokalne trgovine značajno su utjecali sajmovi. U gradu su se održavali tjedni i godišnji sajmovi. Godišnji sajmovi održavali su se na blagdane sv. Luke (20. siječnja) i sv. Fabijana i Sebastijana (18. listopada), koji su odobreni 1712. ukazom kralja Karla III., te na blagdane sv. Jurja (23. travnja) i sv. Ilije (20. srpnja). Osim godišnjih sajмова, gradske su jedinice imale pravo i na tjedne sajmove. U Gornjem gradu tjedni sajmovi održavali su se ponedjeljkom i četvrtkom, u Donjem gradu utorkom i petkom, a u Tvrđi srijedom i subotom. Sajmovi su omogućavali razvoj domaće trgovine, stranim trgovcima dopremu trgovačke robe, obrtničkih proizvoda te sirovina za lokalne potrebe, ali i omogućavali lokalnim obrtnicima prodaju vlastitih obrtničkih proizvoda.¹⁴

3. Osječki trgovci na budimskoj tridesetnici

Tijekom 1716. dopremili su robu na carinjenje, odnosno carinski pregled na budimskoj tridesetnici sljedeći trgovci: Fekete Jacob, Andreas, Janko, Janko Racz, Nikolaus Radavekics, Gregorius Nicolantini (Nicolandin),¹⁵ Joannes Peacsevics

sertacija, Zagreb, 2004., 143-144.

¹³ Slavko Gavrilović, Ivan Jakšić, Sreta Pecinjački, *Građa o balkanskim trgovcima u Ugarskoj XVIII veka - Carinarnice i kontumaci*, knj. I, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, Drugo odeljenje - Spomenici na stranim jezicima knj. XXIV, Beograd, 1985., 85, 204, 334, 342; Slavko Gavrilović, *Građa o balkanskim trgovcima u Ugarskoj XVIII veka - Carinarnice*, knj. III., Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, Drugo odeljenje - Spomenici na stranim jezicima knj. XL, Beograd, 2008., 16; Milan Vrbanus, „Osječki pivari“, u: *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru - Od plemića i crkvenih dostojanstvenika do težaka i ribara*, ur. Lovorka Čoralčić, Ivana Horbec, Maja Katusić, Vedran Klaužer, Filip Novosel i Ruža Radoš, Zagreb, 2016., 364-365.

¹⁴ Vitek, *Osijek u XVIII stoljeću*, 149-150. Na osječkim sajmovima robu su prodavali domaći trgovci, a dopremali su je i trgovci iz drugih dijelova Monarhije, ali i iz Osmanskog Carstva. Vrbanus, Skenderović, „Trgovački promet“, 111-112.

¹⁵ Gregorius Nicolantini (Nicolandin) je Grgur Nikolantin. Obitelj Nikolantin potječe iz Čiprovaca u Bugarskoj. Rodio se 1690., a oženio je 10. veljače 1709. Anu Mariju Pejačević, kćerku Ivana I. Pejačevića i Marte rođ. Stekić, s kojom je imao devetero djece: Đuru (* ?, 23. III. 1713. - † ?), Ignjata (* ?, 16. VII. 1716. - † ?), Antuna (* ?, 18. II. 1718. - † ?), Petra Tomu (* ?, 6. III. 1720. - † ?), Ivana Jakova (* ?, 1. VI. 1723. - † ?), Elizabetu (* ?, 5. VI. 1724. - †

(Piacsovcics),¹⁶ Jacobus Veridics, Stephanus Stekich (Stoigics),¹⁷ Jurko Klikovics,

?), Mariju Jozefu (* ?, 24. I. 1728. - † ?), Martu (* ?, 26. VIII. 1729. - † ?) i Moniku Anu (* ?, 4. V. 1731. - † ?). Primljen je 1713. među punopravne građane grada Osijeka. Obavljao je od 1720. do 1724., od 1730. do 1732. i od 1734. do smrti službu senatora i vijećnika grada Osijeka, a od 1717. do 1718. prisjednika gradskog magistrata istog grada. Obitelj Nikolantin živjela je 1722. u Tvrđi, a posjedovala je kuću, 4 konja, 2 krave i junice, 7 jutara oranica, 1 mlin, 2 radnje i $\frac{6}{8}$ sesije. U njegovom kućanstvu živio je Mathias Paüller. Preminuo je 14. prosinca 1735., a pokopan je u kripti crkve sv. Mihovila. Gradski magistrat odredio je 2. siječnja 1736. Franju Bogattyja za skrbnika njegove malodobne djece. (Hrvatski državni arhiv, *Acta urbarialia et conscriptiones bonorum*, fasc. 129, spis br. 15; Йорданка Гешева, *Фамилия графове Пеячевич междо легендите и реалността (втората половина на XVII - XX век) - Историко-генеалогично изследване*, Sofija, 2012., 255; Ivan Balta, „Vlastelinska porodica Pejačević“, *Analiz Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* 4, Osijek, 1985., 263; Ivan Balta, „Značajnije osobe porodice Pejačević koje su obilježile dio hrvatsko-slavonske povijesti“, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje* 11, Osijek, 2011., 30; Antun Cuvaj, *Grofovi Pejačević, njihov rad za Kralja i dom*, Zagreb, 1913., 12; Ive Mažuran, *Najstariji zapisnik općine Osijek - Tvrđa od 1705. do 1746. godine - Uvod u historiju Osijeka XVIII stoljeća*, Grada za historiju Osijeka i Slavonije knj. I, Osijek, 1965., 85, 89, 96, 114, 123, 126; Stjepan Sršan, *Osječka groblja*, Osijek, 1996., 48; Josip Bösendorfer, „Pokojnici u kriptama osječkih crkava“, *Osječki zbornik* I, Osijek, 1942., 49; Josip Bösendorfer, „Kolonija Ciprovčana u Osijeku“, *Narodna starina* XI (1932), 214, 217.

¹⁶ Joannes Peacevics (Piacsovcics) je Ivan I. Pejačević, sin Matije I. Pejačevića i njegove supruge Agate rođ. Knežević. Rodio se oko 1660. u Čiprovcima u Bugarskoj. Sudjelovao je u ustanku protiv osmanske vlasti. Pošto je osmanska vojska porazila ustanike, napustio je zajedno s braćom Đurom II., Markom II. i Nikolom II. Čiprovce te se preselio u Habsburšku Monarhiju u Pečuh. Oženio je početkom posljednjeg desetljeća 17. stoljeća Martu Stekić, sestru Stjepana Stekića, s kojom je imao desetero djece: Antuna I. (* Pečuh, oko 1691. - † ?, 1730.), Ignjata (* ?, 16. VIII. 1704. - † Osijek, 6. VII. 1712.), Anu Mariju (* ? - † Osijek, 5. II. 1779.), Marka III. Aleksandra (* Pečuh, 1694. - † Virovitica, 16. I. 1762.), Jelenu (* ?, oko 1700. - † ?), Francisku (* ?, 1. I. 1713. - † ?, iza 1781.), Elizabetu (* ?, oko 1700. - † ?), Matiju III. Franju Ksavera (* Osijek, VII. 1707. - † Požega, 7. X. 1781.), Josipa I. Marka (* ?, 29. I. 1710. - † ?) i Elizabetu (* ?, oko 1700. - † ?, prije 1712.). Pošto je 1703. izbio ustanak kuruca u Mađarskoj, Ivan I. Pejačević odbio je, zajedno s braćom Nikolom II. i Markom II., pridružiti se ustanicima pa su napustili Pečuh i naselili se u Osijeku. Primljen je 1710. među punopravne građane grada Osijeka. Obavljao je od 1711. do 1712. službu gradskog prisjednika u magistratu Tvrđe. Kupio je zemljište u gradu te je sagradio obiteljsku kuću na glavnom trgu u Tvrđi. Preminuo je 5. svibnja 1724. i pokopan je u kripti crkve sv. Mihovila. Balta, „Vlastelinska porodica Pejačević“, 261, 263, 265-268; Balta, „Značajnije osobe porodice Pejačević“, 30-34; Cuvaj, *Grofovi Pejačević*, 10, 12, 14-18; Гешева, *Фамилия графове Пеячевич*, 53-63, 75, 83-85, 246-247, 254-258; Milan Vrbanus, „Obitelj Pejačević - od lokalnih trgovaca do prvih činovnika Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije“, u: *The Role of the Elites in the Processes of National Consolidation and National Construction / Proceeding of Institute for historical studies*, vol. XXIV, Sofia, 2017., 204, 215; Jasminka Najcer Sabljak i Silvija Lučevnjak, *Likovna baština obitelji Pejačević - studijsko-tematska izložba*, katalog izložbe, Osijek, 2013., 17, 58; Yordanka Gesheva, „Obitelj Pejačević i Bugarska“, u: *Likovna baština obitelji Pejačević*, 256-258, 263-265; Bösendorfer, „Kolonija Ciprovčana“, 214-215, 217; Mažuran, *Najstariji zapisnik općine Osijek*, 78-79; Sršan, *Groblja*, 46; Bösendorfer, „Pokojnici“, 49, 52.

¹⁷ Stephanus Stekich (Stoigics) je Stjepan Stekić, koji također potječe iz Čiprovaca. Bio je sin trgovca Marka Stekića. Posjedovao je 1702. kuću u osječkoj Tvrđi. Bio je oženjen Margare-

Daniel, Nicolaus Vergics i Antonius Forosangovics,¹⁸ a sljedeće godine: Antonius Fergics, Joannes Piacovics, Stephanus Faedics, Antonius Lelovics, Stephanus Stegics, Jacobus Vergics, Gregorius Nicolandy (Nicolandi), Thomas Puten, Antonius Stephanovics¹⁹ i Jacobus Lebl.²⁰

3.1. Karakteristike trgovačke aktivnosti osječkih trgovaca

Unatoč ratnim prilikama, trgovačke aktivnosti na području Habsburške Monarhije nastavljene su, pa je potpuno razumljivo da su trgovci iz svih dijelova Habsburške Monarhije, pa tako i iz Slavonije, nastavili dopremati robu i u Budim, o čemu svjedoče i podaci u zapisnicima budimskog tridesetničarskog ureda. Analiza podataka dobivenih iz ovih zapisnika omogućava utvrđivanje jačine trgovačke aktivnosti na budimskom području, kako slavonskih, tako i trgovaca iz drugih dijelova Monarhije. Na temelju tih činjenica može se zaključiti da je 1716., uz trgovce iz drugih Habsburške Monarhije, robu na carinjenje dopremilo i 66 slavonskih trgovaca. Premda se sljedeće godine trgovačka aktivnost na ovoj tridesetnici smanjila, trgovačka aktivnost slavonskih trgovaca je stagnirala, što znači da je jednak broj puta dopremljena roba na carinjenje, odnosno carinski pregled (66).²¹ Stagnacija njihove trgovačke aktivnosti potpuno je razumljiva s obzirom na ratni sukob između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva, koji je sprječavao trgovce iz Osmanskog Carstva da se zapute na trgovačko putovanje u tako udaljenu destinaciju kao što je bio Budim, odnosno Požun.

tom Knežević s kojom je imao tri sina, Antuna (* Osijek, 6. XII. 1699. - † ?), Jurja (* Osijek, 20. IV. 1701. - † ?) i Marka (* Osijek, 18. XII. 1703. - † Osijek, 25. IX. 1705.). Primičen je 1706. među punopravne građane grada Osijeka. Gradski magistrat imenovao ga je 4. ožujka 1720. skrbnikom maloljetnih nasljednika Eliasa Lilleschicha. Prema popisu iz 1722., živio je u kućanstvu s jednim oženjenim bratom ili sinom. Posjedovao je 4 konja, 6 jutara oranica, 1 trgovačku radnju i $\frac{5}{8}$ sesije. Preminuo je 14. rujna 1730., a pokopan je u kripti crkve sv. Križa. HDA, AUCB, fasc. 129, spis br. 15, fol. 130-131, fasc. 130, spis br. 24, fol. 12; Ive Mažuran, *Stanovništvo Osijeka 1693-1703 - Liber baptizatorum, copulatorum et mortuorum Essekini ab anno 1693. usque ad 1703.*, Grada za historiju Osijeka i Slavonije knj. 5, Osijek, 1974., 180, 205, 237; Mažuran, *Najstariji zapisnik općine Osijek*, 67, 96; Sršan, *Groblja*, 46, 52; Bösendorfer, „Pokojnici“, 49, 51.

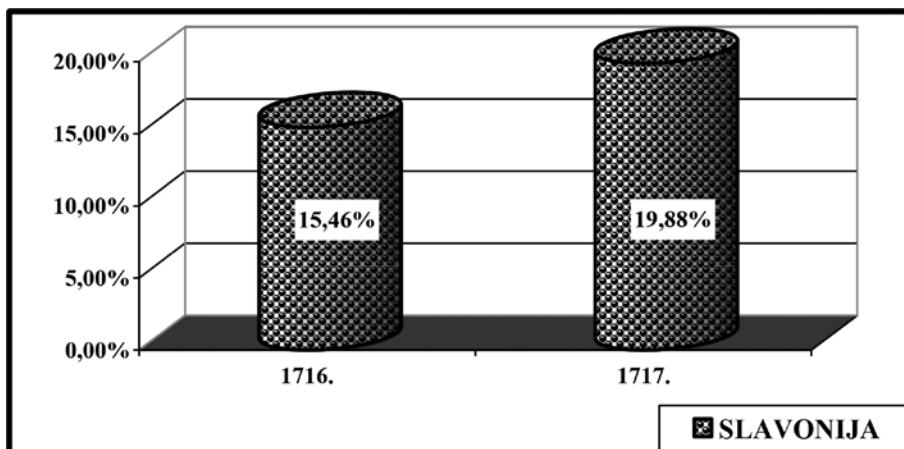
¹⁸ Gavrilović, *Grada*, knj. II, 187-212.

¹⁹ Antonius Stephanovics je Antun Stefanović koji se rodio u Pečuhu. Među građane grada Osijeka primičen je 24. svibnja 1714. godine. U popisu iz 1722. opisan je među stanovnicima osječke Tvrde. Prema tom popisu posjedovao je 3 konja, 3,5 jutra oranica i $\frac{2}{8}$ sesije. Preminuo je tijekom 1736. godine, a magistrat je odredio 17. prosinca iste godine skrbnike za njegove potomke. Hrvatski državni arhiv, *Acta urbarialia et conscriptiones bonorum*, fasc. 129, spis br. 15, fol. 130-131; Mažuran, *Najstariji zapisnik općine Osijek*, 86, 127.

²⁰ Gavrilović, *Grada*, knj. II, 213-235.

²¹ Gavrilović, *Grada*, knj. II, 187-235.

Grafikon 1. Udio carinjenja, odnosno carinskog pregleda slavonskih trgovaca na budimskoj tridesetnici od 1716. do 1717. godine

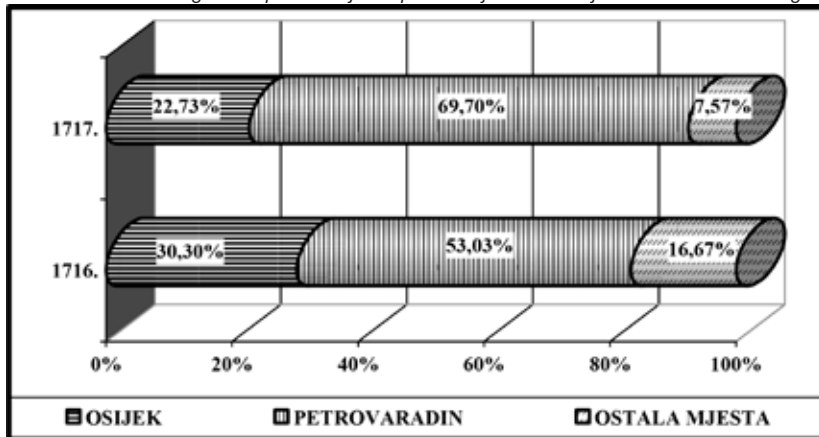

IZVOR: Gavrilović, *Građa*, knj. II, 187-235.

Unatoč stagnaciji trgovačke aktivnosti slavonskih trgovaca, njihov se udio značajno povećao, pa su 1717. carinski pregledi robe koju su dopremili slavonski trgovci činili 19,88 % cjelokupnog carinjenja na budimskoj tridesetnici. (Grafikon 1.) Ovo povećanje ostvareno je zbog slabljenja trgovačke aktivnosti na budimskoj tridesetnici, a ne zbog jačanja trgovačke aktivnosti slavonskih trgovaca. Na temelju dosadašnjih istraživanja nemoguće je utvrditi snagu trgovačke aktivnosti osječkih trgovaca, ali i trgovaca iz drugih dijelova Habsburške Monarhije prije 1716., ali ni nakon 1717., odnosno utjecaj ratnog sukoba s Osmanskim Carstvom na intenzitet njihove trgovačke djelatnosti.

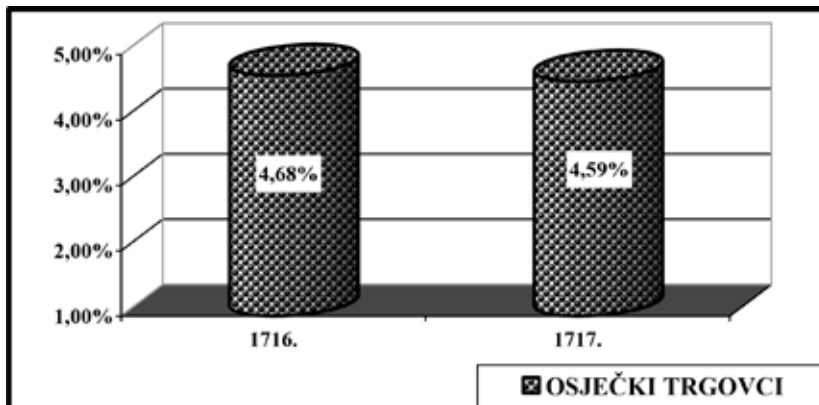
Kao što je već navedeno, Osijek je bio glavno gospodarsko središte komorske Slavonije. Stoga je potpuno razumljivo da je dio njihovih trgovaca poduzimao trgovačke aktivnosti u bližoj okolici, ali i udaljenijim odredištima u drugim dijelovima Habsburške Monarhije, primjerice Požunu²² ili nekom drugom odredištu. Većina osječkih trgovaca koji su dopremili robu na budimsku tridesetnicu nabavljali su je uglavnom u Požunu, a rijetko u drugim monarhijskim središtima.

²² Pojedini osječki i petrovaradinski trgovci odlazili su u nabavu potrebne trgovačke robe u Požun, gdje su platili tridesetnicu, što su voditelji tridesetničarskog zapisnika povremeno navodili prilikom carinjenja, odnosno carinskog pregleda na budimskoj tridesetnici. Gavrilović, *Građa*, knj. II, 187-235.

Grafikon 2. Udio trgovaca prema mjestu prebivanja u Slavoniji od 1716. do 1717. godine

IZVOR: Gavrilović, *Građa*, knj. II, 187-235.

Osječki su trgovci 1716. dopremili 20, a sljedeće godine 15 puta robu na carinjenje, odnosno carinski pregled u budimski tridesetničarski ured. Kao što je vidljivo, broj trgovačkih transporta robe smanjio se u godinu dana za $\frac{1}{4}$. Osim smanjenja udjela trgovačkog prometa, smanjio se i udio zastupljenosti osječkih trgovaca u ukupnom broj slavonskih trgovaca, pa se 1717. njihov udio smanjio s 30,30 % na 22,73 % svih slavonskih trgovaca. (Grafikon 2) Ovo je smanjenje potpuno razumljivo, budući da se 1717. njihov broj smanjio za $\frac{2}{7}$ njihovog broja iz 1716. Istovremeno se povećao broj petrovaradinskih trgovaca na budimskoj tridesetnici, što je iznenađujuće, s obzirom na to da je vojni sukob najjače utjecao na trgovačku djelatnost petrovaradinskih trgovaca jer su se vojne operacije odvijale oko Petrovaradina.

Grafikon 3. Udio trgovačkih aktivnosti osječkih trgovaca u ukupnim trgovačkim aktivnostima na budimskoj tridesetnici od 1716. do 1717.

IZVOR: Gavrilović, *Građa*, knj. II, 187-235.

Unatoč značajnom smanjenju trgovačke aktivnosti osječkih trgovaca na budimskoj tridesetnici, njihov je udio u ukupnoj trgovačkoj aktivnosti ostao podjednak. Naime, osječki su trgovci od 1716. do 1717. činili oko $\frac{1}{20}$ ukupne trgovačke aktivnosti na spomenutoj tridesetnici (Grafikon 3), što znači da je došlo do neznatnog smanjenja udjela njihove trgovačke aktivnosti. Slabljenje njihove trgovačke aktivnosti bilo je manje od ukupnog slabljenja trgovačke aktivnosti svih trgovaca na budimskoj tridesetnici (22,25 indeksnih bodova, odnosno više od $\frac{1}{5}$ trgovačke aktivnosti iz prethodne godine). Za razliku od trgovačke aktivnosti osječkih trgovaca, trgovačka aktivnost petrovaradinskih trgovaca istovremeno je ojačala za nešto više od $\frac{1}{3}$. Ovo jačanje trgovačke aktivnosti petrovaradinskih trgovaca još je više začuđujuće s obzirom na to da su petrovaradinski trgovci bili pogođeni ratnim sukobom između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva jače nego osječki trgovci. Naime, vojne aktivnosti u ovom ratu uglavnom su se vodile oko Petrovaradina ili u neposrednoj blizini petrovaradinske tvrđave.

Robu na carinjenje, odnosno carinski pregled na budimskoj tridesetnici dopremilo je 1716. godine 14, a sljedeće godine 10 osječkih trgovaca, što je smanjenje za 28,57 indeksnih bodova. Ovo je smanjenje potpuno razumljivo s obzirom na to da je 1716. izbio rat s Osmanskim Carstvom, što je vjerojatno utjecalo na smanjenje trgovačke aktivnosti na spomenutoj tridesetnici. Međutim, njihov se broj više smanjio od broja dopremanja robe na budimsku tridesetnicu.

Osječki trgovci uglavnom su jedanput dopremali robu na budimsku tridesetnicu, a samo su pojedinci odlučili više se puta zaputiti u nabavu robe u tako udaljenim centrima kao što su Požun ili Budim. Unatoč ratnim prilikama u njihovoj neposrednoj okolici, povećao se (gotovo udvostručio) udio trgovaca koji su 1717. više puta dopremili robu na budimsku tridesetnicu. Međutim, dio zasluga za ovo povećanje treba tražiti i u smanjenju ukupnog broja osječkih trgovaca za 28,57 indeksnih bodova iz prethodne godine.²³ (Tablica 1)

Tablica 1. Broj pristupa carinjenju na budimskoj tridesetnici 1716. i 1717.

GODINE	BROJ PRISTUPA CARINJENJU				UKUPNO
	1	2	3	4	
1716.	11	1	1	1	14
1717.	6	3	1		10

IZVOR: Gavrilović, *Grada*, knj. II, 187-235.

Većina osječkih trgovaca dopremala je robu na carinjenje, odnosno carinski pregled na budimskoj tridesetnici 1716. i 1717. u lipnju i prosincu. Tije-

²³ Gavrilović, *Grada*, knj. II, 187-235.

kom ova dva mjeseca 1716. osječki su trgovci transportirali oko $\frac{2}{3}$, a sljedeće godine čak 86,67 % ukupne količine ocarinjene robe. (Tablica 2) Na današnjem stupnju istraženosti trgovačke aktivnosti slavonskih trgovaca, nemoguće je objasniti uzroke ovakvog trenda. Na temelju podataka iz zapisnika budimskog tridesetničarskog ureda nemoguće je i pretpostaviti jesu li na njihovu odluku više utjecali sigurnosni, vremenski ili obadvoji uvjeti.

Tablica 2. *Raspodjela dolazaka osječkih trgovaca i pristupa carinjenju na budimskoj tridesetnici prema mjesecima od 1716. do 1717.*

GODINE	SIJEČANJ	VELJAČA	OŽUJAK	TRAVANJ	SVIBANJ	LIPANJ	SRPANJ	KOLOVOZ	RUJAN	LISTOPAD	STUDENI	PROSINAC	UKUPNO
1716.			1	3		6				2	1	7	20
1717.						8				2		5	15

IZVOR: Gavrilović, *Grada*, knj. II, 187-235.

Smanjenje broja osječkih trgovaca potpuno je razumljivo jer se tijekom dvogodišnjeg razdoblja odvijao rat s Osmanskim Carstvom, pa su ratna zbivanja vrlo vjerojatno znatno utjecala na trgovačke aktivnosti osječkih trgovaca. Zanimljivo je da pogoršanje društvenih prilika nije znatnije utjecalo na odluku petrovaradinskih trgovaca, koji su vjerojatno još više bili pogođenih ratnim prilikama u njihovoj neposrednoj blizini. Naime, u neposrednoj blizini grada odvijala se u ljeto 1716. velika bitka s osmanskom vojskom u kojoj je pobijedila kršćanska vojska predvođena princom Eugenom Savojskim. Tijekom sljedeće godine odvijale su se borbe pred Beogradom, a glavnina kršćanske vojske prolazila je u neposrednoj blizini Petrovaradina. Međutim, opisane društvene prilike očito nisu značajnije utjecale na petrovaradinske trgovce da odustanu od trgovačkih aktivnosti u Požunu, Budimu i drugim udaljenim lokacijama. Naime, petrovaradinski trgovci pristupili su 1716. godine 34 puta na budimsku tridesetnicu, a sljedeće godine 46 puta, što je povećanje za 35,29 indeksnih bodova. Za razliku od njih, loše društvene prilike u Slavoniji najvjerojatnije su negativno utjecale na odluke osječkih trgovaca da se poduzimaju trgovačka putovanja u tako udaljena odredišta kao što su Požun ili Budim.²⁴

3.2. Dopremljena roba

Tridesetničar je u zapisnike unosio podatke o vrsti dopremljene robe, mjestu naplate tridesetnice te visini naplaćene takse. Nažalost, pri tome nije uredno

²⁴ Gavrilović, *Grada*, knj. II, 187-235.

unosio podatke o mjestu naplate tridesetnice. Prema podacima tridesetničarskog zapisnika, osječki su trgovci 1716. tridesetinu uglavnom platili u tridesetničarskom uredu u Požunu. Naime, polovinu robe koju su dopremili na carinjenje, odnosno carinski pregled, najvjerojatnije su nabavili u Požunu. Sljedeće su godine također osječki trgovci za većinu dopremljene robe (53,33 %) tridesetinu platili u Požunu. Osim u Požunu, osječki su trgovci tridesetinu platili u Pečuhu, Osijeku i Hamburgu, a samo je jedan trgovac (Thomas Puten) platio tridesetinu u Budimu, što znači da su robu nabavili u mjestima naplate tridesetine.²⁵ (Tablica 3)

Tablica 3. *Tridesetničarski ured u kojem su osječki trgovci plaćali tridesetinu tijekom 1716. i 1717. godine*

TRIDESETNIČARSKI URED	BROJ		UDIO (%)	
	1716.	1717.	1716.	1717.
BUDIM	1	0	5,00	0,00
POŽUN	10	8	50,00	53,32
PEČUH	0	1	0,00	6,67
OSIJEK	1	1	5,00	6,67
HAMBURG	0	1	0,00	6,67
NEPOZNATO	8	4	40,00	26,67
UKUPNO	20	15	100,00	100,00

IZVOR: Gavrilović, *Građa*, knj. II, 187-235.

Kao što je već navedeno, većina osječkih trgovaca nabavljala je robu u Požunu, te su u Budimu bili u tranzitu prema nepoznatom odredištu. Samo je jedan trgovac 1716. platio tridesetinu u Osijeku, a sljedeće godine po jedan trgovac platio je ovaj namet u Hamburgu, Pečuhu i Osijeku. Samo je jedan trgovac platio tridesetinu u budimskom tridesetničarskom uredu. Voditelj tridesetničarskog zapisnika zabilježio je da je trgovac Danijel kupio u studenom 1716. različite trgovačke robe vrijedne 150 forinti na budimskom sajmu. Nažalost, voditelj zapisnika 1716. nije naveo mjesto naplate tridesetine za $\frac{2}{5}$ svih carinjenja, a sljedeće se godine prepolovio broj takvih slučajeva, što je vidljivo i u smanjenju udjela (26,67 %).²⁶

Voditelj zapisnika budimskog tridesetničarskog ureda unosio je u zapisnik podatke o vrstama dopremljene robe i vrijednosti svake pojedine vrste robe, ali nažalost, to nije činio za sve vrste dopremljene robe. Stoga nije moguće pouzdano utvrditi ukupnu vrijednost robe koja je bila dopremljena na carinjenje, odnosno carinski pregled. Doduše, njezinu ukupnu vrijednost mo-

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

guće je izračunati na temelju iznosa naplaćene takse i njezinog udjela u ukupnoj vrijednosti robe (2,5 %). Međutim, tridesetničar je u dva slučaja²⁷ 1716. vjerojatno netočno odredio iznos takse, što sam utvrdio pri pokušaju izračunavanja vrijednosti dopremljene robe. Naime, u tim slučajevima utvrdio sam da je izračunata vrijednost dopremljene robe bila manja od zbroja pojedinih vrsta robe za koju je zapisničar unio cijenu, pa se može pretpostaviti da je netočno naveden ili iznos takse ili vrijednost dopremljene robe.²⁸

Na temelju iznesenih činjenica moguće je pretpostaviti da je nemoguće pouzdano utvrditi ukupnu vrijednost robe dopremljene 1716. Međutim, izračunate ukupne vrijednosti robe dopremljene 1717. ne potiču sumnju u pouzdanost utvrđene ukupne vrijednosti. Stoga bi se moglo analizirati njezinu vrijednost. Osječki trgovci dopremili su tada robe u vrijednosti 5.276,10 forinti ili prosječno 351,74 forinte po carinjenju. Polovina trgovaca, njih petorica, dopremila su robu vrijedniju od prosječne vrijednosti po carinjenju, odnosno carinskom pregledu. Robu najveće utvrđene vrijednosti dopremio je Joannes Peacsevics (Piacovicsa), koji ju je dopremio u vrijednosti većoj od 1.000 forinti. Ostala četvorica trgovaca dopremila su robu u utvrđenoj vrijednosti većoj od 500 forinti, a preostala petorica u vrijednosti manjoj od prosječne (između 19 i 120 forinti).

Prema tridesetničarskom zapisniku, većina osječkih trgovaca dopremala je različitu tekstilnu robu, uglavnom različite vrste tkanine, a u puno manjoj mjeri tekstilne i kožne proizvode (mađarske kape, zelene kape, posteljinu, konic, različite vrste kudjelje, konopce, opanke i sirove kozje kože). Naime, tekstilna i kožna roba činila je 1716. godine $\frac{7}{10}$ svih carinjenja, odnosno carinskih pregleda. Sljedeće godine smanjio se udio takve robe, ali je još uvijek više od polovine carinski pregledane robe pripadalo tekstilnoj robi (53,33 %). Osim navedene vrste robe, pojedini trgovci dopremali su svinje, mlinski kamen, brašno, ljepilo, začine (papar, klinčić i đumbir), različite vrste ribe, šećer, sir, pirovu kašu, sirovi kositar, obični tamjan, stipsu, papir, sumpor, rakiju, lađe različite cijene²⁹ i različite vrste trgovačke robe koju voditelj zapisnika nije preciznije naveo, što onemogućava kvalitetniju analizu trgovačke aktivnosti.³⁰

²⁷ Voditelj zapisnika odredio je u lipnju 1716. Grguru Nikolantinu taksu za dopremljenu robu u iznosu od 9,44 forinte, iz čega proizlazi da je dopremio robu u vrijednosti od 377,60 forinti, a ukupna vrijednost robe dobivena zbrajanjem vrijednosti pojedinih proizvoda iznosila je 425 forinti. Slično je u prosincu iste godine odredio taksu u iznosu od 2,51 $\frac{3}{4}$ forinte, iz čega proizlazi da je ukupna vrijednost dopremljene robe 100,70 forinti, a ukupna je vrijednost utvrđena zbrajanjem vrijednosti pojedinih proizvoda 106 forinti. Gavrilović, *Grada*, knj. II, 196-197, 211.

²⁸ Gavrilović, *Grada*, knj. II, 187-212.

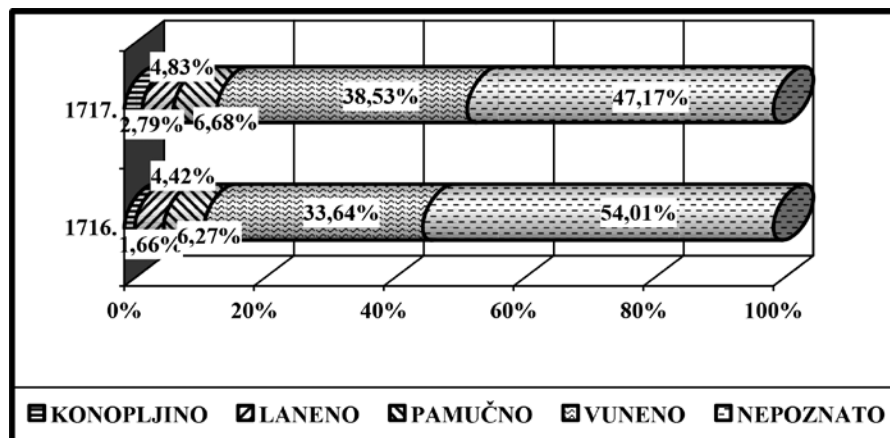
²⁹ Ivan I. Pejačević (Joannes Piacovics) dopremio je u prosincu 1716. lađu vrijednu 30 forinti, a u lipnju sljedeće godine lađu vrijednu 25 forinti. U istom mjesecu Jacobus Vergics dovezao je lađu vrijednu 40 forinti, a Thomas Puten u listopadu iste godine lađu vrijednu 21 forintu. Gavrilović, *Grada*, knj. II, 210, 220-221, 228.

³⁰ Gavrilović, *Grada*, knj. II, 187-235.

Tijekom dvogodišnjeg razdoblja cjelokupnu količinu različite tekstilne robe osječki su trgovci najvjerojatnije nabavili u Požunu, gdje su i platili tridesetinu. Na temelju podataka iz tridesetničarskih zapisnika cjelokupna količina tekstilne robe bila je u tranzitu preko Budima u nepoznato odredište, možda i u Osijek, što nije moguće dokazati. Zapisničar je vrlo često neodređeno navodio vrstu dopremljenog platna, odnosno vlakno od kojeg je platno izrađeno, a samim tim i vrstu platna koja je dopremljena (konopljinu, laneno, pamučno ili vuneno). Primjerice, tako je moguće u zapisniku naći formulacije kao što su grubo platno, obično platno, dječje platno, obično dvostruko platno, obično fino platno ili platno *harbensis*, za koje nije moguće odrediti vrstu.³¹ Stoga na današnjem stupnju istraženosti nije moguće utvrditi ni vrstu platna, ali ni vrstu vlakna od kojeg je platno izrađeno.

Trgovci su na budimsku tridesetnicu dopremili najviše vunениh,³² a u puno manjoj količini pamučnih, lanenih i konopljinih tkanina. Vunene tkanine činile su između oko $\frac{1}{3}$ i $\frac{3}{8}$ svih dopremljenih tkanina. Osječki trgovci uglavnom su dopremili manje količine tekstilne robe, većinom svega nekoliko komada.³³ (Grafikon 4)

Grafikon 4. Vrste tkanine dopremljene na budimsku tridesetnicu 1716. i 1717. godine

IZVOR: Gavrilović, *Građa*, knj. II, 187-235.

Među tim trgovcima tekstilnom robom naročito su se isticali Joannes Peacsevics (Piacsovicsa), Gregorius Nicolantin (Nicolandy) i Stephanus Stekics (Stoigics), a u manjoj mjeri Jacobus Vergics (Veridics). Joannes Peacsevics

³¹ Isto.

³² Polazeći od činjenice da je sukno tkanina izrađena od vune, uvrstio sam moravsko sukno i sve ostale vrste sukna (podstavno) u kategoriju vunениh tkanina.

³³ Gavrilović, *Građa*, knj. II, 187-235.

(Piacovicisa), Gregorius Nicolantin (Nicolandy) i Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics) dopremili su većinu tekstilne robe, uglavnom više od polovine cjelokupne količine tekstilne robe dopremljene na budimsku tridesetnicu. Pridoda li se njima i Jacobus Vergics (Veridics), udio tekstilne robe još se više povećao.³⁴

Osim tekstilne robe, osječki trgovci dopremali su veće količine različite trgovačke robe koju su nabavljali na različitim lokacijama, ponajviše u Požunu. Nažalost, voditelj zapisnika uglavnom nije detaljnije naveo što je podrazumijevao pod različitom trgovačkom robom. Stoga, nije moguće detaljnije prikazati njihovu trgovačku djelatnost. Joannes Peacsevics (Piacovicisa), Gregorius Nicolantin (Nicolandy) i Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics) dopremili su također i većinu različite trgovačke robe. I u ovom slučaju, pridodamo li njima i Jacobusa Vergicsa (Veridics), dobivamo još veću zastupljenost ove vrste robe.³⁵

Kao što je već navedeno, ostala roba (svinje, mlinski kamen, brašno, ljepilo, začini, različite vrste ribe, šećer, sir, pirova kaša, sirovi kositar, obični tamjan, stipsa, papir, sumpor, rakija, lađe) bila je dopremljena u manjim količinama, a dopremali su je uglavnom pojedinci. Međutim, većinu ovih kategorija robe dopremali su Joannes Peacsevics (Piacovicisa), Gregorius Nicolantin (Nicolandy), Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics) i Jacobus Vergics (Veridics). Primjerice, od četiri lađe koje su bile dopremljene na budimsku tridesetnicu, tri su dopremili ova četvorica trgovaca (dvije Joannes Peacsevics (Piacovicisa), a jednu Jacobus Vergics (Veridics)).³⁶

Joannes Peacsevics (Piacovicisa), Gregorius Nicolantin (Nicolandy) i Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics) bavili su se trgovačkom djelatnošću i prijašnjih godina. Prema zapisnicima drugih tridesetničarskih ureda, dopremali su različite vrste robe i prijašnjih godina, ali i nakon 1717. Primjerice, Joannes Peacsevics (Piacovicisa) dopremio je 1703. venecijansku robu na tridesetnicu Siget te 1704. volove na petrovaradinsku tridesetnicu, a njegov zet Gregorius Nicolantin (Nicolandy) dopremio je 1712. usoljenu ribu na tridesetnicu Kanjiža. Njegov punac Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics) dopremio je u rujnu i listopadu 1704. med iz Osijeka u Petrovaradin, a u studenom iste godine otpremao je iz Slankamena preko Petrovaradina u Hrvatsku usoljenu ribu. On je u kolovozu 1720. kupio u Mitrovici žuti vosak, koji je transportirao u nepoznatom smjeru. Jacobus Vergics (Veridics) dopremio je u listopadu 1704. med na petrovaradinsku tridesetnicu.³⁷

³⁴ Gavrilović, *Grada*, knj. II, 187-235.

³⁵ Isto.

³⁶ Isto.

³⁷ Gavrilović, Jakšić, Pecinjački, *Grada*, knj. I, 317, 457; Gavrilović, *Grada*, knj. III, 18-19, 21-22; Gavrilović, *Grada*, knj. II, 306; Vrbanus, „Obitelj Pejačević“, 215-216.

Među Osječanima koji su se bavili trgovinom bio je i mesar Antonius Stephanovics, koji je živio u Tvrđi. On je u prosincu 1717. dotjerao svinje, koje je vjerojatno nabavio u Osijeku ili njegovoj okolici. Naime, tridesetinu je platio 18. studenoga 1717. u osječkom tridesetničarskom uredu, a na budimsku tridesetnicu pristupio je tijekom prosinca iste godine.³⁸

4. Odnosi među osječkim trgovcima

Tridesetničarski zapisnici budimske tridesetnice donose malo podataka koji bi istraživačima omogućili utvrđivanje odnosa među pojedinim osječkim, ali i trgovcima iz drugih dijelova Habsburške Monarhije. Naime, u zapisnicima voditelji zapisnika ponekad donose podatke o mjestu i datumu plaćanja tridesetine. Iz tih podataka moguće je utvrditi imena trgovaca koji su bili istovremeno u nekom tridesetničarskom uredu, odnosno istovremeno platili tridesetinu. Tako je, primjerice, u zapisniku budimske tridesetnice zabilježeno da su 21. lipnja 1716. požunskom tridesetničarskom uredu pristupili i platili tridesetinu Nikolaus Radavekics, Gregorius Nicolantin (Nicolandy), Joannes Peacsevics (Piacovicsa), Jacobus Vergics (Veridics) i Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics), a 1. lipnja 1717. Antonius Fergics i Jacobus Vergics (Veridics). Doduše, na temelju unosa podataka u zapisnik moglo bi se pretpostaviti da su, primjerice, Nikolaus Vergics, Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics) i Joannes Peacsevics (Piacovicsa) istovremeno u prosincu 1716. dopremili robu u budimski tridesetničarski ured. Nažalost, nemoguće je dokazati tu pretpostavku. Naime, imena spomenute trojice zavedena su u zapisnik jedno iza drugoga, pa bi se moglo zaključiti da su tim redom i pristupili spomenutom tridesetničarskom uredu, odnosno pretpostaviti da su zajedno stigli na spomenutu tridesetnicu. Slično je i s osječkim trgovcima u lipnju 1717. Naime, tada su u zapisnik redom zavedena imena trgovaca Antoniusa Fergicsa, Joannesa Peacsevicsa (Piacovicsa), Stephanusa Faedicsa, Antoniusa Lelovicsa, Stephanusa Stoigicsa (Stekics, Stegics), Jacobusa Vergicsa (Veridics) i Gregoriusa Nicolantina (Nicolandy). S obzirom na to da su im imena zavedena redom kako sam ih naveo, moglo bi se zaključiti da su tim redom i došli, odnosno pretpostaviti da su zajedno došli u ovaj tridesetničarski ured.³⁹

Drugi podataka o vremenu plaćanja tridesetine nema. Međutim, na temelju tih podataka može se zaključiti da su trgovci Nikolaus Radavekics, Gregorius Nicolantin (Nicolandy), Joannes Peacsevics (Piacovicsa), Jacobus Vergics (Veridics) i Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics) zajedno putovali do Požuna ili su se istovremeno zatekli na spomenutoj lokaciji, pa su zajedno krenuli u Budim, odnosno najvjerojatnije u Osijek. Nažalost, za većinu trgo-

³⁸ Gavrilović, *Građa*, knj. II, 232.

³⁹ Gavrilović, *Građa*, knj. II, 196-197, 220-221.

vaca nemoguće je utvrditi vrijeme naplata tridesetine, pa nije moguće utvrditi njihov međuodnos.

Naravno, moguće je na temelju genealoških podataka, biografija pojedinih trgovaca, podataka iz objavljenog arhivskog gradiva te dosadašnjih rezultata hrvatske historiografije utvrditi međusobne odnose među pojedinim trgovcima, odnosno njihove obiteljske i društvene veze. Stoga je moguće utvrditi takve veze između Gregoriusa Nicolantina (Nicolandy), Stephanusa Stoigicsa (Stekics, Stegics) i Joannesa Peacsevicsa (Piacsovicsa).⁴⁰

Prva karakteristika koja ih povezuje zajednički je zavičaj iz kojeg su se oni doselili na područje Habsburške Monarhije. Naime, oni su zajedno sa svojim obiteljima živjeli do 1689. u Čiprovcima u Bugarskoj. Nije mi poznato da li su članovi obitelji Stekić i Nikolantin sudjelovali u ustanku protiv osmanske vlasti, ali na današnjem stupnju istraženosti poznato mi je da su svi članovi obitelji Pejačević (otac Matija te njegovi sinovi Đuro II., Nikola II., Marko II. i Ivan I.) bili uključeni u taj ustanak. Pošto je osmanska vojska tijekom 1689. svladala ustanike na području Čiprovaca, braća Pejačevići napustili su svoj zavičaj te su se preselili u Habsburšku Monarhiju. Braća Nikola II., Marko II. i Ivan I. nastanili su se u Pečuhu, a Đuro II. u Baji. Ubrzo poslije sklapanja mira u Srijemskim Karlovcima izbio je 1703. ustanak kuruca u Mađarskoj. Kako su Đuro II. i njegova braća (Nikola II., Marko II. i Ivan I.) ostali vjerni bečkom dvoru, pa su se odbili pridružiti ustanicima, morali su napustiti Pečuh, odnosno Baju. Stoga se Đuro II. preselio u Petrovaradin, a ostala braća u Osijek, gdje su se za razliku od brata Đure bavili trgovinom.⁴¹

Osim zavičajne povezanosti, Joannesa Peacsevicsa (Piacsovics), Stephanusa Stoigicsa (Stekics, Stegics) i Gregoriusa Nicolantina (Nicolandy) povezuju i bračne veze. Ubrzo poslije doseljenja u novi zavičaj, Joannes Peacsevics (Piacsovics) oženio je Martu Stekić, Stjepanovu sestru, a kćerku trgovca Marka Stekića. Iz tog je braka potekla i kćerka Ana Marija, koja se 10. veljače 1709. udala za osječkog trgovca Gregoriusa Nicolantina (Nicolandyja), koji se na taj način orodio i s obitelji Stekić jer je Ana Marija Pejačević bila i Stjepanova nećakinja.⁴²

⁴⁰ Bösendorfer, „Kolonija Ciprovčana“, 213-221; Mažuran, *Stanovništvo Osijeka 1693-1703*, 180, 205, 237, 262.

⁴¹ Balta, „Vlastelinska porodica Pejačević“, 259, 269; Balta, „Značajnije osobe porodice Pejačević“, 30, 35; Cuvaj, *Grofovi Pejacsevich*, 11; Gesheva, *Фамилия графове Печевич*, 53-65, 69-72, 85, 246; Yordanka Gesheva, „Bugarsko razdoblje obitelji Pejačević“, *Artos: časopis za umjetnost i kulturu* 2 (2015), preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/135412> (pristupio: 2. 8. 2016.); Vrbanus, „Obitelj Pejačević“, 204-205, 215; Najcer Sabljak i Lučevnjak, *Likovna baština obitelji Pejačević*, 17, 58; Gesheva, „Obitelj Pejačević i Bugarska“, 53-63, 83-85, 257-259, 263-266; Bösendorfer, „Kolonija Ciprovčana“, 214-215, 217, 220-221.

⁴² Cuvaj, *Grofovi Pejacsevich*, 10, 12; Bösendorfer, „Kolonija Ciprovčana“, 214-215, 217, 220-221; Balta, „Vlastelinska porodica Pejačević“, 261; Ivan Balta, „Značajnije osobe porodice

Članovi obitelji Pejačević sklapali su tijekom prvih nekoliko desetljeća boravka u Habsburškoj Monarhiji brakove s članovima čiprovačkih obitelji, pa su, osim Ivana I., u brakove s članovima čiprovačkih obitelji stupili primjerice, njegov brat Đuro, njegova nećakinja Terezija Marija Paula te njegov nećak Josip II. Naime, Ivanov brat Đuro II. oženio je 1703. Dominiku Marianović, a kćerka Marka II. Pejačevića Terezija Marija Paula udala se 10. siječnja 1723. za Mihajla Čerkića. Posljednji član ove obitelji koji je sklopio brak s članom neke čiprovačke obitelji bio je Josip II.,⁴³ koji se u drugoj polovini 18. stoljeća (oko 1760.) oženio Anom Marijom rođenom Francolucchi, udovicom kapetana Ivana pl. Rollinga. Josipovi sinovi Žigmund I., Karlo III. i Antun III. nisu se više ženili članicama čiprovačkih obitelji, već su oženili članice uglednih plemićkih obitelji iz Hrvatske, drugih dijelova Habsburške Monarhije i Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti (Sanchez de Ortigossa y Cyefuentes, Erdödy Monyórokerék et Monoszló, Drašković Trakošćanski i Deschau von Hansen).⁴⁴

Osim obitelji Pejačević, i druge čiprovačke obitelji sklapale su međusobne bračne odnose. Primjerice, nećak Stjepana Stekića Đuro oženio je Mariju Nikolantin, Stjepan Margić članicu obitelji Francoluccini, njegov brat Nikola članicu obitelji Nikolantini, a Martin Adamović sklopio je 1724. brak s Anastzijom Lekić, itd.⁴⁵

Očito su članovi čiprovačkih obitelji poslije doseljenja u novi zavičaj i dalje održavali međusobne kontakte, pa su pri tome i sklapali brakove. Vjerojatno im je trebalo neko vrijeme da uspostave kontakte i s obiteljima iz novog zavičaja. Na današnjem stupnju istraženosti nemoguće je detaljnije prikazati njihove međusobne odnose, ali ni njihove odnose s članovima slavonskih domicilnih obitelji. Trenutno je o tim odnosima moguće govoriti samo na temelju podataka iz matičnih knjiga (vjenčanih i krštenih), zapisnika tridesetničar-

Pejačevića“, 30; Vrbanus, „Obitelj Pejačević“, 221; Гешева, *Фамилия графове Пеячевич*, 218, 247, 254-258.

⁴³ Josip II. Pejačević postao je 1781., nakon smrti svog bratića isusovca Matije III. Franje Ksavera, jedini član obitelji te vlasnik svih obiteljskih posjeda, koje su naslijedili njegovi sinovi (Žigmund, Karlo III. i Antun III.). Od Josipa II. Pejačevića potječu danas svi članovi obitelji Pejačević, odnosno od njegovog sina Karla III.

⁴⁴ Bösendorfer, „Kolonija Ciprovčana“, 216, 220-221; Cuvaj, *Grofovi Pejacsevich*, 10, 24, 26, 28-30; Balta, „Vlastelinska porodica Pejačević“, 261, 263, 271, 279, 282; Balta, „Značajnije osobe porodice Pejačevića“, 30-31, 36, 40, 42; Najcer Sabljak i Lučevnjak, *Likovna baština obitelji Pejačević*, 20-22, 25, 27, 27 bilj. 56, 30, 37-38, 41, 45 bilj. 119, 53-54, 59 bilj. 25, 60-64, 62 bilj. 56, 67-69, 73-74, 96, 101, 104-106, 109, 112, 122-123, 177, 179, 181; Đorđe Bošković, „Rumsko vlastelinstvo obitelji Pejačević“, u: *Likovna baština obitelji Pejačević*, 268, 275; Franjo Pajrić, „Pejačevići i grad Šopron“, u: *Likovna baština obitelji Pejačević*, 274, 278-279, 283.

⁴⁵ Bösendorfer, „Kolonija Ciprovčana“, 215, 218-219.

skih ureda, trgovačkih ugovora o kupnji nekretnina i magistratskih odluka o starateljstvu nad malodobnim potomcima preminulih očeva.

Osim ženidbenih veza, pojedini osječki trgovci koji su dopremili robu na budimsku tridesetnicu uspostavljali su i kumstva. Primjerice, Stjepan Stekić sigurno je bio u dobrim odnosima i s Jakovom Vergićem. Naime, Jakov Vergić bio je 20. travnja 1701. krsni kum Stjepanovom sinu Jurju, a 18. prosinca 1703. sinu Marku.⁴⁶ S obzirom na to da je Jakov Vergić bio dvaput krsni kum Stjepanovim sinovima, može se zaključiti da su njih dvojica sigurno bili u odličnim odnosima, jer osobe u lošim odnosima ne bi uspostavljale kumovske odnose.

5. Zaključak

Osijek je u vrijeme nastanka tridesetničarskih zapisnika (1716. i 1717.) već bio upravno i gospodarsko središte komorskog dijela Slavonije. Magistratska instrukcija koju je gradu dodijelila Caraffina komisija oslobodila je građane Osijeka podložničkih obaveza prema Dvorskoj komori, odnosno vlastelinu, ali i omogućila im slobodno kretanje, što je pozitivno utjecalo na razvoj trgovačke djelatnosti. Razdvajanjem vojne od civilne uprave stvorena je slavonska Vojna krajina, a Osijek je postao njezino zapovjedno mjesto. Izgradnjom osječke tvrđave, koja se odvijala u tom trenutku, grad je postao glavno zapovjedno mjesto slavonske Vojne krajine, a samim tim vojno središte u ovom dijelu Habsburške Monarhije te važna vojno-strateška i polazišna točka u vojnim akcijama protiv Osmanskog Carstva. Sa završetkom vojne tvrđave u gradu je smještena vojna posada, koja je doprinosila stvaranju tržišta, odnosno povećanju potreba za različitom trgovačkom robom i obrtničkim proizvodima.

Usprkos povoljnim društvenim preduvjetima, gradsko gospodarstvo razvijalo se prilično polagano. Na temelju podataka iz zapisnika budimske tridesetnice može se zaključiti da je 1716. i 1717. na tridesetnicu pristupio relativno mali broj osječkih trgovaca. Naime, robu na carinski pregled dopremilo je 1716. godine 14, a sljedeće godine 10 osječkih trgovaca, koji su u tim godinama činili oko $\frac{1}{20}$ svih trgovaca koji su dopremili robu na budimsku tridesetnicu. Budući da nam na današnjem stupnju istraženosti nije moguće utvrditi koliko je osječkih trgovaca u prethodnom razdoblju dopremilo robu na spomenutu tridesetnicu, nije moguće ni utvrditi jesu li ratne aktivnosti protiv Osmanskog Carstva i izgradnja osječke tvrđave (1709.-1721.) utjecale na broj osječkih trgovaca na budimskoj tridesetnici, odnosno njihov odlazak na tako udaljena odredišta kao što su Požun i Budim. Međutim, ipak broj osječ-

⁴⁶ Mažuran, *Stanovništvo Osijeka*, 205, 237.

kih trgovaca na budimskoj i požunskoj tridesetnici upućuje na zaključak da su oni predstavljali relativno malu trgovačku skupinu. Tome u prilog govori i činjenica da je 1717. na budimskoj tridesetnici bilo tri puta više petrovaradinskih nego osječkih trgovaca.

Osječki trgovci dopremili su tijekom ovog dvogodišnjeg razdoblja uglavnom veću količinu različite tekstilne robe (različite vrste tkanina, kudjelje, konca, posteljine, mađarskih kapa i ženskih haljina), a u manjoj mjeri različite vrste prehrambene robe (različiti začini, riba, šećer) i različite nespecificirane trgovačke robe, kemijskih proizvoda te sirovina i različite druge robe (lađe, svinje, papir i dr.).

Među osječkim trgovcima svojom trgovačkom djelatnošću naročito su se isticali Joannes Peacsevics (Piacovicisa), Gregorius Nicolantini (Nicolandy) i Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics), a u nešto manjoj mjeri Jacobus Vergics (Veridics), koji su dopremili više od polovine robe (od tekstila i tekstilnih proizvoda do različite druge robe) koju su svi osječki trgovci podvrgli carinjenju, odnosno carinskom pregledu. Navedeni trgovci bili su međusobno povezani zajedničkim zavičajem (Čiprovci), ali i međusobnim bračnim, odnosno kumovskim vezama, što je možda utjecalo i na zajednički odlazak na put prema tako udaljenim odredištima kao što su Požun i Budim.

Na kraju, može se pretpostaviti da su ovi trgovci značajno sudjelovali u razvoju osječke trgovačke djelatnosti. Da bismo mogli potvrditi ovu pretpostavku, trebalo bi istražiti cjelokupnu osječku trgovačku djelatnost, čime bi se moglo pouzdano utvrditi i značenje njihove trgovačke aktivnosti u razvoju cjelokupne gradske trgovačke djelatnosti. Dok istraživači ne obave ovakvo istraživanje, morat ćemo se zadovoljiti gore iznesenom pretpostavkom.

6. Sažetak

Caraffina komisija dodijelila je gradu Osijeku magistratsku instrukciju, koja je omogućila gradu pretvaranje u upravno i gospodarsko središte komorske Slavonije. Stoga je primjena ovog dokumenta omogućila gradskom stanovništvu oslobođenje od podložničkih obaveza i slobodno bavljenje gospodarskim aktivnostima. Krajem prvog desetljeća 18. stoljeća započela je izgradnja osječke tvrđave, trajala je tijekom cijelog drugog desetljeća, a završena je početkom trećeg desetljeća stoljeća, čime je grad postao i sjedište vojnog zapovjedništva slavonske Vojne krajine.

Oslobođenje od podložničkih obaveza omogućilo je gradskom stanovništvu usredotočenje na vlastite gospodarske aktivnosti, odnosno razvijanje vlastitog gospodarstva. Dio osječkih građana bavio se trgovačkom djelatnošću. Pri tome su se odlučivali na odlazak u nabavu i prodaju trgovačke robe u bliže,

ali i udaljenije lokacije, kao što je i Budim, odnosno Požun. Osječki trgovci dopremili su 1716. godine 20 puta robu na carinjenje, odnosno carinski pregled, a sljedeće godine 15 puta. Pri tome je 1716. u budimski tridesetničarski ured pristupilo 14, a sljedeće godine 10 osječkih trgovaca.

Osječki trgovci uglavnom su dopremili na budimsku tridesetnicu tekstilnu robu (tkanine, konac, kudjelju, mađarske kape, posteljenu i ženske haljine), a u puno manjoj količini različitu trgovačku robu, začine (papar, klinčić i đumbir), različite vrste ribe, šećer, svinje, mlinski kamen, brašno, ljepilo, sir, pirovu kašu, sirovi kositar, običan tamjan, stipsu, papir, sumpor, rakiju i lađe. Većinu tekstilne robe osječki su trgovci nabavili u Požunu, gdje su platili tridesetinu.

Među osječkim trgovcima na budimskoj tridesetnici najviše su se isticali Joannes Peacsevics (Piacsovics), Gregorius Nicolantin (Nicolandy) i Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics), a u nešto manjoj mjeri Jacobus Vergics (Veridics). Spomenuta četvorica trgovaca dopremili su većinu robe, koju su podvrgli carinjenju, odnosno carinskom pregledu.

7. Literatura

- Adamček, Josip, „„Ekonomsko-društveni razvoj u Hrvatskoj i Slavoniji u 18. stoljeću““, u: M. Gross (ur.), *Društveni razvoj u Hrvatskoj (od sredine 16. do početka 20. stoljeća)*, Zagreb, 1981., 59-82.
- Balta, Ivan, „„Vlastelinska porodica Pejačević““, *Analiz Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* 4, Osijek, 1985., 251-316.
- Balta, Ivan, „„Značajnije osobe porodice Pejačević koje su obilježile dio hrvatsko-slavonske povijesti““, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje* 11, Osijek, 2011., 27-49.
- Beller, Steven, *A Concise History of Austria*, Cambridge, 2009.
- Bergin, Joseph (ed.), *The Short Oxford History of Europe The Seventeenth Century – Europe 1598 – 1715*, Oxford, 2001.
- Bešlin, Branko, *Evgenije Savojski i njegovo doba*, Novi Sad, 2014.
- Black, Jeremy, *European International Relations 1648-1815*, New York, 2002.
- Bösendorfer, Josip, „„Kako je došlo do slavonskog urbara 1756. godine““, *Rad JAZU* 240, Zagreb, 1931., 220-256.
- Bösendorfer, Josip, „„Kolonija Ciprovčana u Osijeku““, *Narodna starina* XI, Zagreb, 1932., 213-221.
- Bösendorfer, Josip, „„Pokojnici u kriptama osječkih crkava““, *Osječki zbornik* 1, Osijek, 1942., 48-53.
- Bösendorfer, Josip, *Crtice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija: Križevačke, Virovitičke, Požeške, Cisdravske Baranjske, Vukovske i Srijemske te Kraljevskog i slobodnog grada Osijeka u srednjem i novom vijeku*, Osijek, 1910., pretpisak: Vinkovci, 1994.

- Bošković, Đorđe, „Rumsko vlastelinstvo obitelji Pejačević“, u: *Likovna baština obitelji Pejačević – studijsko-tematska izložba*, katalog izložbe, Osijek, 2013., 267-277.
- Cuvaj, Antun, *Grofovi Pejacsevich, njihov rad za Kralja i dom*, Zagreb, 1913.
- Erceg, Ivan, „Presjek kroz imovno stanje i obaveze stanovnika Osijeka (početkom 2. polovice 18. stoljeća)“, *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 7, Zagreb, 1974., 29-60.
- Finkel, Caroline, *Osman's Dream – The Story of the Ottoman Empire 1300-1923*, London, 2006.
- Firinger, Kamilo, „Magistratska instrukcija za grad i tvrđavu Osijek od 18. VII 1690.“, *Osječki zbornik* 13, Osijek, 1971., 161-167.
- Gavrilović, Slavko, *Prilog istoriji trgovine i migracije Balkan-Podunavlje XVIII i XIX stoleća*, Posebna izdanja SANU knj. 433, Odeljenje društvenih nauka knj. 67, Beograd, 1969.
- Gavrilović, Slavko, *Srem od kraja XVII do sredine XVIII veka*, Monografije Instituta za istoriju Filozofskog fakulteta knj. 12, Novi Sad, 1979.
- Gavrilović, Slavko, „Izveštaj komorskog savetnika G. I. Eberla o Slavoniji i Sremu prve polovice XVIII veka“, *Zbornik Matice srpske za istoriju* 22, Novi Sad, 1980., 111-131.
- Gavrilović, Slavko, „Rasprava u Beču 1737. o društveno-ekonomskim odnosima u Slavoniji i Sremu“, *Zbornik Matice srpske za istoriju* 23, Novi Sad, 1981., 89-103.
- Gavrilović, Slavko; Jakšić, Ivan i Pecinjački, Sreta, *Građa o balkanskim trgovcima u Ugarskoj XVIII veka – Carinarnice i kontumaci*, knjiga I, SANU, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, Drugo odeljenje - Spomenici na stranim jezicima knj. XXIV, Beograd, 1985.
- Gavrilović, Slavko, *Irig – trgovište u Sremu 1687-1849*, Novi Sad, 1994.
- Gavrilović, Slavko, *Građa za o balkanskim trgovcima u Ugarskoj XVIII veka – Carinarnice*, knj. II, SANU, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, Drugo odeljenje - Spomenici na tuđim jezicima knj. XXXIII, Beograd, 1996.
- Gavrilović, Slavko, *Građa o balkanskim trgovcima u Ugarskoj u XVIII veku – Carinarnice*, knj. III, SANU, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, Drugo odeljenje -Spomenici na tuđim jezicima knj. XL, Beograd, 2008.
- Gesheva, Yordanka, „Bugarsko razdoblje obitelji Pejačević“, *Artos: časopis za umjetnost i kulturu* 2 (2015), preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/135412> (pristupio: 2. 8. 2016.).
- Gesheva, Yordanka, „Obitelj Pejačević i Bugarska“, u: *Likovna baština obitelji Pejačević – studijsko-tematska izložba*, katalog izložbe, Osijek, 2013., 255-266.
- Гешева, Йорданка, *Фамилия графове Пеячевич между легендите и реалността (втората половина на XVII - XX век) - Историко-генеалогично изследване*, Sofija, 2012.

- Herman Kaurić, Vijoleta, *Krhotine povijesti Pakraca*, Slavonski Brod, 2004.
- Herre, Franz, *Prinz Eugen – Europas heimlicher Herrscher*, Stuttgart, 1997.
- Hochedlinger, Michael, *Austria's Wars of Emergence – War, State and Society in Habsburg Monarchy 1683-1797*, London, New York, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore, Hong Kong, Cape Town, Madrid, Paris, Amsterdam, Munich, Milan, 2003.
- Horvat, Rudolf, *Slavonija – povjesne rasprave, crtice i bilješke*, knj. I, Zagreb, 1936., pretisak: Vinkovci, 1994.
- Hüttl, Ludwig, *Max Emanuel Der Blaue Kurfürst 1679 – 1726 – Eine politische Biographie*, München, 1976.
- Ingrao, Charles W., *The Habsburg Monarchy 1618 – 1815*, Cambridge, 2000.
- Karaman, Igor, „Osnovni podaci i neke napomene o slavonsko-srijemskom veleposjedu“, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 20, Novi Sad, 1958., 37-52.
- Kljajić, Josip, *Brodsko tvrđava*, Slavonski Brod, 1998.
- Kontler, László, *Povijest Mađarske – Tisuću godina u Srednjoj Europi*, Zagreb, 2007.
- Lopašić, Radoslav, „Slavonski spomenici za XVII. viek. Pisma iz Slavonije u XVII. veku (1633.-1709.)“, *Starine JAZU* 30, Zagreb, 1902., 1-176.
- Lopašić, Radoslav, *Dva hrvatska junaka Marko Mesić i Luka Ibršimović*, Zagreb, 1888.
- Matasović, Josip, „Stari osječki most“, *Narodna starina* 18, Zagreb, 1929., 7-33.
- Matuz, Josef, *Osmansko Carstvo*, Zagreb, 1992.
- Mažuran, Ive, „Bitka kod Sente i prodor u Bosnu 1697. Uvod u pregovore o miru između Svete lige i Osmanskog Carstva 1699. godine“, *Pro Historia Croatica I. Zbornik uz 70. obljetnicu života Dragutina Pavličevića*, Zagreb, 2002., 119-126.
- Mažuran, Ive, „Bitka kod Sente i upad princa Eugena Savojskog u Bosnu do Sarajeva 1697. godine (Dnevnik princa Eugena Savojskog)“, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje* 5, Osijek, 1999., 195-240.
- Mažuran, Ive, „Počeci djelovanja Osječkog magistrata i njegovi prihodi i rashodi 1697. godine“, *Anali Centra za znanstveni rad u Osijeku Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 1, Osijek, 1981., 39-63.
- Mažuran, Ive, „Podjela Slavonije na Vojnu granicu (krajinu) i Provincijal 1702. godine i uspostava feudalnih odnosa na novim temeljima“, u: *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga*, Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku, knj. 6, Osijek, 1993., 19-49.
- Mažuran, Ive, „Podjela Slavonije na Vojnu krajinu i tzv. Paoriju, odnosno Provincijal 1702. godine“, u: *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije, knj. 7, Osijek, 1989., 37-54.
- Mažuran, Ive, „Požega i požeška kotlina za turske vladavine“, u: *Požega 1227 – 1977*, Požega, 1977., 161-198.

- Mažuran, Ive, „Rat za oslobođenje od osmanske vladavine od 1684. do 1691. godine i stanovništvo Slavonije krajem 17. stoljeća“, u: *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine*, Radovi zavoda za znanstveni rad JAZU, knj. 2, Osijek, 1988., 27-42.
- Mažuran, Ive, „Rat za oslobođenje Slavonije ispod osmanske vladavine od 1684. do 1691. godine“, u: *Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje*, sv. 1, Osijek, 1991., 101-131.
- Mažuran, Ive, „Slavonija nakon oslobođenja od osmanske vladavine i uspostava vojno-komorskog kondominija“ u: *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije, knj. 7, Osijek, 1989., 11-36.
- Mažuran, Ive, „Virovitica pod upravom vojske, Dvorske komore i vlastelina (1684. – 1736.)“, u: *Virovitički zbornik 1234 – 1984*, Virovitica, 1986., 141-156.
- Mažuran, Ive; Adamček, Josip; Sršan, Stjepan i dr., *Od turskog do suvremenog Osijeka*, Osijek, 1996.
- Mažuran, Ive, *Grad i tvrđava Osijek*, Osijek, 2000.
- Mažuran, Ive, *Hrvati i Osmansko carstvo*, Zagreb, 1998.
- Mažuran, Ive, *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije, knj. 7, Osijek, 1989.
- Mažuran, Ive, *Najstariji zapisnik općine Osijek - Tvrđa od 1705. do 1746. godine - Uvod u historiju Osijeka XVIII stoljeća*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije, knj. I, Osijek, 1965.
- Mažuran, Ive, *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga*, Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku, knj. 6, Osijek, 1993.
- Mažuran, Ive, *Stanovništvo Osijeka 1693-1703 - Liber baptizatorum, copulatorum et mortuorum Essekini ab anno 1693. usque ad 1703.*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije, knj. 5, Osijek, 1974.
- Mažuran, Ive, *Valpovo – Sedam stoljeća znakovite prošlosti*, Valpovo, 2004.
- Molnár, Miklós, *A Concise History of Hungary*, Cambridge, 2001.
- Najcer Sabljak, Jasminka i Lučevnjak, Silvija, *Likovna baština obitelji Pejačević – studijsko-tematska izložba*, katalog izložbe, Osijek, 2013.
- Oppenheimer, Wolfgang, *Prinz Eugen von Savoyen – Feldherr – Staatsmann Mäzen*, München, 1996.
- Oppenheimer, Wolfgang, *Prinz Eugen von Savoyen – Feldherr und Baumeister Europas*, Wien, 2004.
- Oster, Uwe A., *Markgraf Ludwig Wilhelm von Baden – Der „Türkenlouis“ – Feldherr im Schatten von Prinz Eugen*, Köln, 2001.
- Pajrić, Franjo, „Pejačevići i grad Šopron“, u: *Likovna baština obitelji Pejačević – studijsko-tematska izložba*, katalog izložbe, Osijek, 2013., 278-285.

- Pálffy, Géza, *Povijest Mađarske – Ugarska na granici dvaju imperija (1526.-1711.)*, Samobor, 2010.
- Parvev, Ivan, *Habsburg and Ottomans between Vienna and Belgrade (1683 – 1739)*, New York, 1995.
- Penington, Donald H., *Evropa u sedamnaestom veku*, Beograd, 2002.
- Pickl, Othmar, „Udio Štajerske u pobjedi nad Turcima kod brda Harsany godine 1687. Prilog logistici ‘Velikog turskog rata’ „, *Historijski zbornik XLI*, Zagreb, 1989., 181-216.
- Samardžić, Nikola, *Francuska i Turska 1687 - 1691*, Posebna izdanja knj. 28, Beograd, 1992.
- Smičiklas, Tadija, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, I dio: Slavonija i druge hrvatske zemlje pod Turskom i rat za oslobođenje*, Djela JAZU knj. XI, Zagreb, 1891.
- Spielman, John P., *Leopold I. – Zur Macht nicht geboren*, Graz, Wien, Köln, 1981.
- Sršan, Stjepan, „Slavonija i Srijem 20-ih i 30-ih godina 18. stoljeća“, *Analiz Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* 7, Osijek, 1990., 77-97.
- Sršan, Stjepan, *Osječka groblja*, Osijek, 1996.
- Stanojević, Gligor, *Srbija u vreme Bečkog rata 1683-1699.*, Beograd, 1976.
- Szita, Lajos, „Oslobođenje Slavonije i Osijeka od Turaka“, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje* 1, Osijek, 1991., 189-205.
- Šišić, Ferdo, *Županija virovitička u prošlosti*, Osijek, 1896.
- Urbanski, Hans, *Karl von Lahringen – Österreichs Türken sieger – Biographie*, Wien, 1983.
- Vitek, Darko, *Osijek u XVIII stoljeću – Od zasebnih gradskih jedinica do jedinstvenog grada*, neobjavljena doktorska disertacija, Zagreb, 2004.
- Vrbanus, Milan, „Društveno-ekonomska analiza popisa osječkoga Donjeg grada 1702.-1762.“, u: *Zbornik sa znanstvenog skupa o 300-godišnjici izgradnje donjogradske župne crkve Imena Marijina*, Osijek, 2016., 145-187.
- Vrbanus, Milan, „Osječki pivari“, u: *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru – Od plemića i crkvenih dostojanstvenika do težaka i ribara*, ur. Lovorka Čoralić, Ivana Horbec, Maja Katušić, Vedran Klaužer, Filip Novosel i Ruža Radoš, Zagreb, 2016., 364-372.
- Vrbanus, Milan i Skenderović, Robert, „Trgovački promet na tridesetnici Brod od 19. studenoga 1719. do kraja lipnja 1721.“, *Scrinia Slavonica* 16, Slavonski Brod, 2016., 91-146.
- Vrbanus, Milan, „Obitelj Pejačević - od lokalnih trgovaca do prvih činovnika Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije“, u: *Полята на елитите в процесите на консолидирането на нациите и на националното строителство / The Role of the Elites in the Processes of National Consolidation and National Construction, Известия на Института за исторически изследвания*, том XXXIV

/ Proceeding of the Institute for historical studies vol. XXXIV, Sofia, 2017., 202-225.

Weissensteiner, Friedrich, *Große Herrscher des Haus Habsburg – 700 Jahre europäische Geschichte*, München, 2003.

Zirojević, Olga, „Mreža turskih puteva (kopnenih i vodenih) i promet na području današnje Vojvodine i Slavonije“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* 5 (Zagreb, 1978), 57-70.

Zirojević, Olga, *Srbija pod turskom vlašću 1459-1804*, Beograd, 2009.

Živojinović, Dragoljub R., *Uspon Evrope od 1450. do 1789.*, Novi Sad, 1985.

Summary

OSIJEK MERCHANTS AT THE BUDA CUSTOMS OFFICE IN 1716 AND 1717

The city of Osijek was awarded the Magistrate Instruction by the Caraffa Commission, which enabled the city to develop into the administrative and economic centre of Slavonia under the Chamber's jurisdiction. With the implementation of this document, the citizens were exempted from commitments of inferior status and were free to engage in economic activities. At the end of the first decade of the 18th century the construction of the Osijek fortress started; the works continued throughout the second decade and ended at the beginning of the third decade of the century and thus the city also became the seat of the military command of the Slavonian Military Frontier.

The exemption from commitments due to their inferior status enabled the citizens to focus on personal economic activities, i.e. the development of their own economy. Some of the citizens were engaged in trade activities. Hence, they decided to purchase or sell merchandise in nearby but also distant locations such as Buda or Bratislava. In 1716 the merchants from Osijek came with their merchandise 20 times to the customs clearance, i.e. customs control, and the following year 15 times. In 1716 the Buda customs office was visited by 14 and in the following year by 10 merchants.

The merchants from Osijek delivered mainly textile products (textiles, thread, hemp fibre, Hungarian caps, bed linen, dresses) to the Buda customs and to a much smaller extent various merchandise such as spices (pepper, cloves and ginger), various types of fish, sugar, pigs, millstones, flour, glue, cheese, spelt groats, tin, frankincense, alum, paper, sulphur, brandy and boats. A large part of the goods consisted of purchases from Bratislava where the Osijek merchants paid the thirtieth (tax).

The most outstanding Osijek merchants at the Buda customs were Joannes Peacsevics (Piacovicsa), Gregorius Nicolantin (Nicolandy), Stephanus Stoigics (Stekics, Stegics) and to a lesser extent Jacobus Vergics (Veridics). The greatest part of the merchandise for customs clearance, i.e. customs control, was delivered by these four merchants.

Keywords: customs duty (*tricesima*), customs office, trade, merchants, Buda, Osijek, goods, family connections

(Translated by Mica Orban Kljajić)

Kontakt autora:

dr. sc. Milan Vrbanus

Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Ante Starčevića 8, 35000 Slavonski Brod

e-mail: mdirektor@net.hr, mvrbanus@isp.hr